

A magán érintkezésben mint kellemes, sima modoru, s tetőtől-talpig gavallér ember ismeretes, a kinek sok a barátja. Első rangu főúri családainkkal, neje Pergen bárónő után is, — kinek anyja gróf Batthyány-leány, — szoros rokoni összeköttetésben áll, s kineveztetése honvédelmi miniszterre széles körökben fog kedvező fogadtatásra találni.

Ohajtjuk, hogy a nemzet féltékenyen őrzött kincse: a honvédség, vezetése alatt minél biztosabban azzá fejlődjék, mivé alkotói tenni akarták, s mivé a nemzet kívánja: a védképesség minden kellékével fölruházott magyar nemzeti hadserreggő.

ELOHANG

a «Kárpáti emlékek»-hez.

E felleges, komor hegyekben.
Hol íz rövid nyárt hosszú tél:
Nézd, évről-évre mint marad fenn!
A hó alatt a falevél!

Levél, virág — bebalzsamozva
Alusznak, mint a múmiák.
S új május napja föl nem oldja
E bércz-pyramisok havát.

Ez a természet emlékkönyve!
Egy-egy sor egy fehér lapon.
Melyekben meg van öröktíve
Átélt tavasz, kéj, fájdalom.

Ez a könyv, melyben a természet
Aggsága éjjelen lapoz,
Mely karján hű emlékezősnek
Vezérli ifjú álmihoz...

Könyvemben is, mig ízről-ízre
Hókerget von szivemre tél,
Minden sor egy emléket őrzve,
Tavasz korombul egy levél.

A jégövet fölengesztelni
Ah! gyöngye már halvány napom.
De szebb időm hó szenedelmi
Élnek e sárgult lapokon.

Szívem, mintha szellők ölelnék.
Mig ostorozzák zord szelek,
Feledve a jelen keservét,
Tündér mult keblén szendereg...

BARTÓK LAJOS.

ANYÁM HALÁLÁRA.

Ott van, ő is ott van, ő, az én halottam,
Kinek dajka-dalát először hallottam;
Ő, ki akakamra első csókot adott
S hosszú éjszakákon karjain ringatott;
Ő, ki engem — sokszor már halálra váltat —
Visza csak nehezen — csókja tüzén válthat;
Ő, ki maga fázott, éhezett, szomjuzott
S nekem id'adta az utolsó falatot.

Ott van, ő is ott van hideg hantok alatt;
Elvágtá a halál az életfonalat
S hasztalan az árva könyvtengere, jajja...
Nem ébred az többé, a ki meg van halva.
Csukva van az ajka, nem nyillik a szóra:
Szeretve dorgáló — édes biztatóra;
Nem dobban a szive, nem tárl a karja,
Hogy édes óvét keblére takarja.

Ott van, ő is ott van csöndes, sötét sirba,
Nincs zápora szemnek, hogy őt visszasírja;
Nincs gondolat agyban magasztos isteni,
Mely őt képes volna visszatertenteni.
Sokszor, pillanatra szinte látni vélem...
Gyarló képződés te játszol csak vélem;
Rakosgasd vonásit össze bármi szépen,
Nem az én anyám az, mégsem ő az épen.

Énnekem csak hagyján... hisz, ugyis nagynéha
Vendégül ha mentem az ősi hajlékba;
Mint gyöngye madárfit pelyhesedő szárnyal
Sodort el az élet vihará magával;

Korán kellett önnön lábaimon járnom.
Próbálni repülést tanulatlan szárnyon;
Bötüzetni lassan az élet könyvébe —
Arczomról de mennyi virágot letépe!

De az a szegényke... az ott a fészékbe,
Ki szive melegtét annyira érzette:
Egyetlen kis árva neveletlen lugom, —
Zokon az a «volt-nincs» — annak esett tudom.
Elkerült a háztól mások küszöbére,
Otthoni helyett mások eseléd-kenyerére.
Óh ha hányva-veve örvénybe verődik!...
Az árva szegénnyel de ki is tövődik?

BALOG ISTVÁN.

CSATÓ MINT POLÉMIKUS.*

Irtá Beöthy Zsolt.

Az író neve, kinek emlékét itt fölújítjuk, nem igen forog többé a közönség ajakán. Pedig pályája, melyet még nem oly rég futott meg, csupa vizshangos zaj és kemény küzdelem volt. Keserves munkájával küzdött, még halálos ágyán is, az élet gondjait ellen; polemiáiban küzdött egy hatalmas irodalmi párt, az akadémianak akkori vezetői s a Kisfaludy-társaság alapítói ellen; költői munkáiban küzdött a tünő nap tetszésénél marandóbb kuszorúrt. Dolgos, éles eszű, szenvedélyes és tehetséges ember volt, mint kevesen s mégis, úgy látszik, vereséget szenvedett mindenütt. Nyomasztó gondok között élt és szegényen halt meg. Keserű vitáit sem követte diadal; magánál nagyobb szellemek ellen harcolt s a mi legnagyobb szerencsétlensége volt: saját multja is ellene fordult. Meghasonlásban levő lelke lángoló szenvedélyeinek nem sikerült tüzzel tisztítani meg maga körül a viszonyokat, melyeket romlottaknak tartott; csak önmagát emésztette föl. Politikai eszméi fölött átrobgott a forradalom felé rohanó idő kereké; irodalmi ellenfelei pedig: a magyar eposz, irodalomtörténet és kritika koszosai, érintetlenül őrizték meg babérait. Az idő, a közel jövő, nekik adott igazat, még pedig nemcsak a hírlapíró Csató, hanem a költő ellen is. Híre gyorsan enyészett. A kritika gyorsan feledkezett el magasztalásairól, melyekkel őt, színműveiben és elbeszéléseiben, a finomabb, könnyebb magyar társalgó nyelv leghivatottabb mesterének hirdette; a tapsok, melyekkel egy vigjátékát a közönség éveken keresztül kitüntette, elhangzottak s elbeszéléseit, melyek közül egyet érzékeny szívek hajdan a legszebb magyar novellának hirdettek, ma alig ismeri valaki. Az irodalomtörténetben, melyet hosszú időre egyik leghevesebb ellenfele állapított meg, ép oly szenvedélyes lélek mint ő volt, alig szorult hely pusztá nevének. Ma mindakét párt, érdekeivel és meggyőződéseivel, hatalmával és fegyvereivel, a történeté már. A Csató munkáiból most megjelenő kötet az írónak ügyét, egy távolabbi jövőhöz, a mai nemzedékhez, felebezi. Feleljen meg rá: meghalt-e Csató egészen, vagy van-e munkája, mely életre hivatott, avagy él-e hatása legalább, költői irodalmunk egyik-másik ágában?

A harminczas évek közepén egy áramlat nagy zajjal kezdte ostromolni az irodalom akkori vezérérőit. Ez nem egyetlen forrásból fakadt; különböző ágit ugyszólván Csató szorította egy mederbe. Bajza, Vörösmarty és Toldy triumvirátusának mindjárt attól kezdve, hogy ők Kisfaludy Károly halála után, mintegy a mester irodalmi és politikai hagyományainak

* Ez érdekes irodalomtörténeti vázlatot — a szerző szíveségből — mutatványul közöljük ama dolgozatából, melyet Csató Pálnak a Kisfaludy-társaság kiadásában közelebb megjelenő Összegyűjtött munkái első irt. Szerk.

ápolása czéljából, szoros és állandó szövetségre léptek, sok ellensége volt. Ők kezdték rendszeresebben, kiterjedtebben s kíméletlenebbül a kritikát, melyhez írónk még nem voltak szokva. Bármely támadásuk érzékeny sebet ütött s nyílt vagy titkos ellenék számtal szaporította. Az elkecseregett pártarcoknak, melyeknek az akadémia, fennállásának első tizedében tanuja volt, a conversations-lexikoni pör képezi alapját. Döbrentei sohasem bocsátott meg Bajzának s bár titoknoki székét el kellett hagynia, még hat esztendő mulva megbuktatta verseit, melyek a nagy jutalomért pályáztak. Az ő igazítása vezette a szeszélyár Kovacsóczy Mihály tollát, ki a «Literaturai lapok»-ban mindjárt azon kezdte támadását, hogy Bajzát Himfy és mások plagiatórnak hirdette. Kazinczy életének utolsó napjait is megkeserítette a «Szent hajdan gyöngyei» miatt folyt vita. Bajza rideg egyenessége oly feiindulásba hozta, melyet egész hosszu s küzdelmekkel teli pályáján sohasem tanusított. «Pannonhalmi utja»-ban azt mondta a «Kritikai lapok» íróiról: szegények társuknak tekinteni. Bár utirajzának utóbbi átdolgozásából kihagyta a kifakadást, sérelme érzetét bizonyára sirjába vitte, s az engesztelő áldozat, melyet Bajza gyújtott fölötté, nem volt sem elég meleg, sem elég fényes. Nincs később egyetlen haragjuk sem, ki Kazinczy árnyékát föl ne idézné ellenök. Horvát István és Szemeré Pál az Aurorapör miatt álltak szemben velök, mig Kölesey, ki kezdetben támogatta a «Kritikai lapok»-at, kíméletlenül találva modorát, csakhamar szintén visszavonult. Mily sokfelől mennyi neheztelés, harag, sértett érdekek és keserű emlék! Így az ellenzés, főleg Bajza és Toldy kritikái munkássága irányában, szünetlen ug meg új táplálékot kapva, folyton élt; de általánosabban, hevesebben, az egész magyar hírlapírodalmat mintegy két pártra osztva, csak később tört ki ellenök. Akkor, mikor az akadémia tudományos, a Kisfaludy-társaságban irodalmi, s a nemzeti színházban művészeti életünk vezetése az ő kezökbe jutott: 1837-től. Szövetségök hatalomná lett, mely állások, jutalmak, megbízások és kitüntetések fölött rendelkezett. Elveiknek képviselőit alapították az «Athenaeum»-ot s a «Figyelmező»-t. Új helyzetök új ellenségeket teremtett. Mostantól kezdve nemcsak azok fordultak ellenök, a kiket megbántottak, hanem még inkább azok, a kiket föl sem vettek. Korábban az öreg irodalom duzzogott, most az ifjak háborogtak ellenök. Modoruk, melyet az idősebbek fiatal elkapotásának bélyegezték, az ifjak szemében türhetetlen hatalmaskodás volt. A «Kritikai lapok»-ban kegyetlen hetvenedők voltak az «Athenaeum»-ban pártos vas-kalaposokká lettek.

Egy csoport fiatal író fogott kezét ellenök s indította meg több ponton a harcát. Kizáróssággal, pártoskodással vádolták őket; az akadémia, színház, és kritikában visszaélésekkel és részrehajlással. Az idő az athenaeistáknak adott igazat; az írók, kikről az irodalomtörténetnek megemlékezni érdemes, mind az ő oldalukon vannak. Így messziről tekintve ugytetszik, mintha csupa hadvezérek táborá harezolna névtelen közemberek ellen. Ki akarná hervadatlan babéraitak illelni? De kétségtelen, hogy hatalmukkal, kivált az első időben, bizonyos rideg kíméletlenséggel gyakorolták; hogy párttekineteknek igenis sokat áldoztak s felségsértést megillető fölháborodással fogadtak minden támadást. Így Frankenburg Adolft, ki ártatlan paródiákat irt Bajza «Apotheosis»-ára s Vörösmarty «Toldi»-jára, valamely rendkívüli sérelem haragjával bélyegezte Bajza, egy kijelentésében, becsteléstört pasquillansnak. Más alkalommal az elégedetlenek az akadémia drámabíráló küldöttségét támadták meg, mely-

ben a szövívők szintén Bajza, Vörösmarty és Toldy voltak. Munkácsy János, Stancsics Mihály, Kunoss Endre, Kovacsóczy Mihály és Frankenburg Adolf, nevök aláírásával, több lapban nyílt kérdést intéztek hozzájuk: igaz-e, hogy a küldöttségnek valamelyik tagja előtt egy pályázó fölfedezte kiletét s drámája érdekében levelezést is folytatott? A dologban volt némi igazság: Döbrentei, a kire vonatkoztak, kilépett a küldöttségből s Horváth Cyrill visszavonta «Kuthen»-jét az 1837-ki pályázatról. A küldöttség «nemely tagjai» ennek daczára letipró göggel válaszoltak a kérdézőkötöknek. A lenézés csak ingerelte az ellenzéket, s a hol tehettek, egy alkalmat sem mulasztottak el az akadémia vezetőinek bolygatására. Nem voltak jelentékeny emberek: a jó szivű, de izgága természetű Stancsics, a feceső Kovacsóczy, az elhetetlen s kevés képzettségű Kunoss; még legtoább nyomott közöktük Hazucha (Kelmefi), kinek drámái miatt volt folyton baja a nemzeti színház vezetőivel. A tehetségesebbek: Gaál József, Vajda Péter és Garay korán meghátráltak az akadémia felé. Az elégedetlenek igazító lelke a léha Munkácsy volt, ki svábhgyi nyaralójában adott lakomáin tüzelte őket, melyeken sokszor a kritikára neheztelő szép színésznők is résztvettek. Lapjaik: a «Rajzolatok», «Természet», «Szion». Támadásai azonban inkább csak esetleges, elszórt, elv- és rendszertelen csatározások voltak, melyeket az athenaeisták erélye és tudománya s az akadémia tekintélye könnyen visszavert. Az akadémiai választások s rendszeres meg-megritkították az ellenfél hadsoraikat. Helmezy egy alkalommal s szavakban tört ki: «Szennyezze be magát az akadémia bizonyos urak nevével s csönd lesz és béke». Gondolatát illetlenül fejezte ki; de nagyjában igazabban mondott, mint Munkácsy, ki a következő kifakadással válaszolt neki: «Törülje ki inkább az akadémia a beszenyezett neveket lajstromából s sokat fog a közvéleményben nyerni». Ily tüzes gránátok röpködtek ide s tova. E guerilla-harc azonban csak akkor lett igazi hadjárat, mikor 1838 elején vezetését Csató vette kezébe. Irodalmunk s hírlapírásunk történetében ugyszólván az ő nevéhez van kötve az egész küzdelem. Ha volt valami haszna: az ő érdeme; ha csak szegylene maradt: az ő emléket homályosítja.

A pozsonyi «Hírnök», mielőtt még Csató elfoglalta volna nála helyét, 1837-ben már állást foglalt Bajzák irányában. Az akadémia ellenzékeké készenességét nyitotta meg hasábjait a drámabíráló küldöttség-él előfordult szabálytalanságok ügyében. A pesti nemzeti színház megnyitását nagyon is tartózkodva fogadta s Csató tollából, de még névtelenül, kemény bírálatot közölt Vörösmarty «Árpád ébredéséről». E kritika hangja, midőn a Részvétlenség szavait: «Mért nem kapálsz? a föld jobban fizet» a koszos szerzőre fordítja s készakarva szemet huny a prolog szépségei előtt, minden esetre méltatlan volt; de az egészben ész és elevenség uralkodott. Felfogásával már egészen a konzervatív álláspontját foglalja el. Mintha nem lenne elég fokegonyúsága a nemzeti eszme diadala iránt, melyet s műintézet megnyitásával ült, nem érti, minek volt Árpádolt föltámasztani sirjából s megbotránkozni a költő keserű szemrehányásain, melyeket az «elaljasodott nemzetnek» tesz. Valóságos gunyiratnak mondja az előjátékot a nemzetre, a színházra és színészekre. Néhány nappal utóbb e hírlap egy paródia-felét is közölt rá «Árpád násznagysága» czimmal, melyet valószínűleg szintén Csató irt. A külföldről ide-áldoztak Jacinthia színésznő Árpád szeméi előtt üli benne lakodalmát, felig keltetlenné, a nemzeti fellegvárat építő Tudóskaival. Nem szellemlenül gunyolja benne a rohanva haladást meg

a diplomás tudóst, s az új magyar Thaliát a «Figyelmező» korbácsával fenyegeti. Ugyanannak az írónak legelső jelentkezése, mely utolsó novellájába, a «Boldog szerető»-be is utat talált, hol egy fővárosi vendég többek között azt újságolja falun, hogy: «egy társaság ült össze nem rég Pesten, mely maga magát tudós-nak nevezi».

Mindez csak beköszöntő volt. A rendszeres hadjáratot Csató 1838. február 13-dikán kezdi meg a «Magyar hírlapok heti szemléje»-vel, melyekben folyóirataink tudományos és irodalmi közleményeinek rövid ismertetését és bírálatát igéri. Két éven át folytatta e rovatot, mely, nem tekintve személyes polemiait, az időszak-beli hírlapírodalmunknak éles szemmel és ész-szel irt képét nyújtja. Csekélységnek látszik, de csak erős logikus és stilista képes rá, a mint Csató egy-egy hosszu és zavaros czikk velejét néhány rövid tételbe foglalva érthetővé tudja tenni. E két év alatt nem merült föl mivelődési életünkben kérdés, melyhez hozzá ne szólt volna. Rövidebb és hosszabb fejtegetései mindig az elmésség választéko: öltözetében jelennek meg, de sohasem az elménczés czifrálkodó köntösében. Nem kerüli ki figyelmét, hogy a politikai és közgazdasági dolgokat mellőzzük, a nyelvművelés ügye s élesen megtámadja Bugát kores szavait, e «nehéz és keserű pilulákat»; folytonos érdeklődéssel kíséri a művészeti mozgalmakat s melegen üdvözlöi Trejort Ágost tervét egy pesti műgyesület felállítására iránt. Bár mindig sok baj között forgott s nem egyszer volt kénytelen megalázni magát, kényes érzékét a társadalmi tisztesség iránt érzékenyen megőrizte s mindig élesen szólt föl, ha az írói állás decorumát fenyegetve látta. Ily sérelemnek tartotta s keményen elítélte Vörösmarty gyöngeségét, ki «Marót bán»-ja első előadásai alkalmával megengedte kiirni a színlapra, hogy «a mutatvány jövedelmének egy része a szerzőé». Aesthetikai felfogása, melylyel az irodalmi kérdéseket vitatta, elveiben gyökerezett s következetesebb volt, mint ez idő bármely kritikuskáé, Bajzát és Toldyt is beleszámítva. Fogalmai ép oly világosak, mint előadásai; homályt és zavart sem gondolataiban, nem írásban nem tűrt. Midőn Bajzának «A pesti nemzeti színház ügyében» irt rópirata abból a tételből indult ki az opera ellen, hogy: a mi sajátságos viszonyaink között a hazafini szempont előbbvaló a művészetnél: Csató nem szenvedhette szó nélkül ez alkuvó aesthetikát. Egy rövid cikkben a széptan alapfogalmainak határozott és tiszta csoportosításával támadt ellene s ennek alapján éles dialektikával magyarázta a művészet és nemzeti élet kölcsönös viszonyát s egymásra hatását. Műveit a francziáktól merítette s a színi hatás elvét következetesen hirdette. Természetesen résztvett a hosszu versengésnek mindjárt legelső szócátájában, mely e kérdés fölött irodalmunkban kifejtett. Csató szatirája tiltakozott először amaz egyoldalú tan ellen, melyet Vachott Sándor az «Athenaeum»-ban, több tudakossággal mint igazi képzettséggel, fejtegetett: hogy a színműnél teljesen alárendelt fontosságú a színpadi becs. Hatni és élvezni a hatást! Csató jelszava ez volt s kinevete a könyvmoly gögjét. Élénk fogékonyúságot tanusított a művészet minden formája iránt, mely franczia föld-ről jött. Megkapta a romantikus áramlat is s lelkesedve köszöntötte első fellépése alkalmával Kuthy Lajost, mint Hugó Viktor hivatott tanítványát. Általában jó szem volt új talentomok felismerésében: Kemény Zsigmond első történeti rajzának, mely «Károly-Fehérvár» czim-mel az 1839-diki «Athenaeum»-ban jelent meg, s az Eötvös József utirajzából volt «Methodista temetés»-nek hasonló elismerést juttatott.

Az ifjú írónak, különösen a kik még nem kötelezték le magukat az «Athenaeum»-hoz, általában szivesen mond Csató egy-egy biztató szót; de annál kíméletlenebb a «czehbeli írókhoz», főképp a gyűlölt triumvirátushoz. Eleinte fékezi indulatát s észrevéhetőleg nyugodtan és részrehajlatlannak kíván mutatkozni iránjukban. De a szikra hamar kitör a hamu alól. Nem sokáig bír magával s a legelső alkalmat megragadja, hogy rájok ronthasson. Áldozta Kazinczy Gábor volt, ki a «Társalkodó»-ban leczekézteti kezde s pasquillansoknak nevezte Bajzák ellenfeleit. Végre kionthette Csató epéjét! Ki is öntötte rá es mestereire, kik oly irigyen állják utját minden fiatal literátornak s «szellemi nullának tartják, lemosolyogják, lekritizálják, ledorongozzák, lepasquillalják» a feltörekvő igyekezetet. De mit keresne már kerülő utakat? Ott állanak előtte ellenségei: Bajza és Toldy, nekik ront egyenesen, a legrovidebb uton. Emaz az ország egyik legelső irodalmi állását, az akadémia titoknoki székét, foglalja el. Bár «a magyar literatura legügyesebb és legjelesebb protokollistája», nem oda való, mert a pártosság szellemét táplálja s nyilatkozásaival minduntalan kompromittálja állását. Mindenbe bele szól, mintegy az akadémia nevében s csak népszerűtlenebbé teszi ezt, a nélkül, hogy az ellene emelt vádaktól meg tudná tisztítani. Ne feledjék ezt az akadémia tagjai a jövő titoknok-választáskor! És Bajza? A «Kritikai lapok»-ban ő honosította meg, ő terjeszti és tartja fenn a «bunkós modort». Az irodalom kiváló termékeihez nem szól; a középserűeket agyonveri. Ő idézte elő a felindulást, mely ellen hárman a véd- és dacz-szövetséget alkották s az akadémia «pártfeszékké» tették. Védelméni merik a pártot Vörösmarty és Baksay Dániel? Csató guanyjának egész özönét árasztja reájuk s az irodalom minden balságát, írónk minden nyomorát az érdekszövetkezetnek tulajdonítja. Lesi az alkalmat, hogy Vörösmartyt is kitöltse kegyetlen kedvét; újong darabjai csekély színpadi sikerén s «Marót bán» nyelvet «aljasnak, pórinnak, szeméretlennek» mondja. Nem menekszik kezétől senki, a kiről tudja, hogy Bajzák felé hajlik s Kovács Pált egy kíméletlen polemiaival, melybe maga az akadémia elnöke: gróf Teleki József is beleszólt, addig üldözi, mig akadémiai székét, melyre Horvát Endre helyébe választott rendes taggá, ott nem hagyja. De mik hát bínei ez embereknak? Az új s érdekkörükön kívül álló tehetségeket elnyomják, holott maguk épen nem töltik be méltón elfoglalt helyeiket; az akadémia kitüntetéseit is kenyerreit párttekinetek szerint, pártfeleiknek osztogatják s részrehajló bírálatok által megvesztegetik a kritikai felfogást; mint nem szakemberek, az akadémia helyes fejlődésének útjában állanak s egy csupán szemre való, külső tudományos életet ápolnak, mely merő látszat, igazi realitás nélkül. És mi az, a mire Csató törekszik? Így mondja el maga: «Mélytánság; minden íróra, kivétel nélkül, igazságosan és részrehajlatlanul kiterjeszkedő, de méltányos és kímélő, tisztességes hangon szóló kritika; egymásnak az életben és literatúrában eltűrése; s a más vélekedések ellen az akadémian belől- és kívüli pártos ármánykodásnak elhagyása».

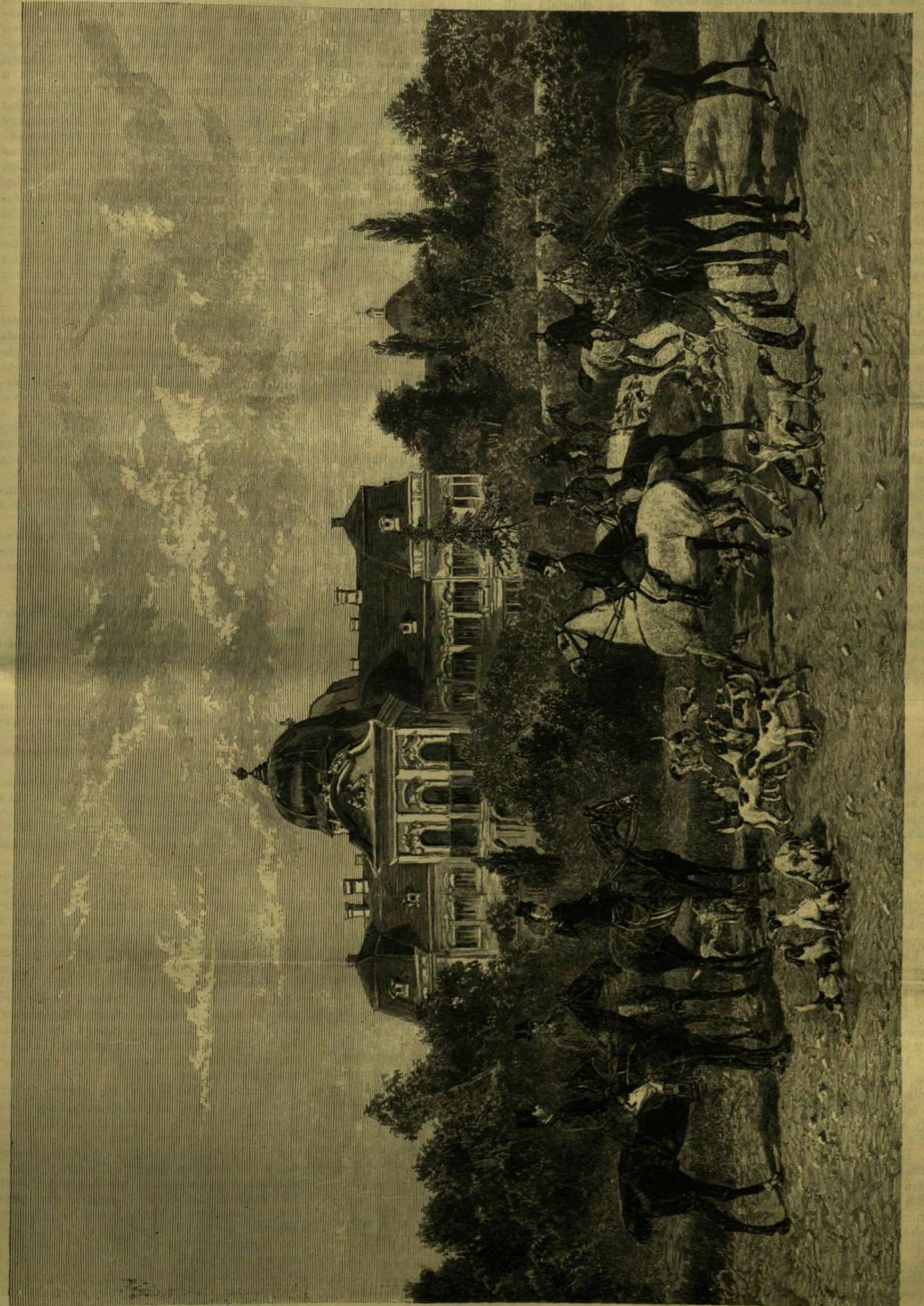
E támadások, melyekben Munkácsy és Kunoss több durvasággal mint elméllal támogatták Csatót, de időről-időre mások is, természetesen nem maradtak felelet nélkül az athenaeisták részéről. Ők is rovatot indítottak «Figyelmező»-jökben a «Szemle» ellen «Athenaeum miatti zajgások» czim-mel s ezenkívül is hol Bajza, hol Toldy irtak hozzá külön, visszatöröl cikkeket. A szerkesztők arczképet rajzolnak Csatóról, melyben az erkölcsi fenső-

A TELI EL-KEBIRI CSATA. — A DÖNTŐ PILLANAT.

ség szánakozó hangján beszélnek felőle. «Neki minden sora nagy kinjába kerül», mondják. «Ő minden betűjében függetlenségre született lelkének egy részét temeti el. Mostoha korunk őt a bűnhődés legöklőbbikére kárhoztatá, s ha meg akar élni, meg kell kövülnie, hogy ne tudja, mit gondol, ne higgye, mit tanít, ne hallja, mit mások mondanak s mindenkifölött érezni felejtse». És így végtelenül tovább. «Csató mindig a szerint méri kegyeit és büntetéseit, a hogyan valakit szeretni vagy nem szeretni szempillantantnyi haszna kívánja. Árverést tartott lelke szabadságára s eladta a legtöbbet ígérőnek, kit kaczag magában.»¹ Ám e legsúlyosabb vádra, mely férfit érhet, Csató is változtat hangján s nem igényli többé az elismerést, melylyel csipős és mérges, de sohasem durva modorának adóztak ellenei. Ő is arcképeket fest a triumvirátusról s képei, bár kellemetlen tónusuk bántja szemünket s torzítanak is, annyit mindenesetre bizonyítanak, hogy Csató fel tudta ismerni az eredetiek jellemző vonásait s ezekből alkotta képeit. Ironikus kedvteléssel festi *Bajzát*, e lassu, de nyomós főt, szük és kiapadt képzetű költőt s velős és férfias stílistát; a hirneves kritikust és történetírót, ki egyetlen érdemesebb és maradandóbb történelmi vagy széptudományi munkát sem irt. Előveszi *Toldyt*, a megbukott verselőt s insolens és pártos kritikust; az encyclopédiai miveltsegű, ügyes és sima hirlapírót, ki mindennemű literátori s akadémiai pletykának, rágalomnak, pártoskodásnak és eselszövénynek nagymestere. Sort kerít *Vörösmartyra* is, ki jeles versíró, de csak középszerű költő; erős a leírásokban és művész a nyelvben, de nem a gondolatban és nézetekben; mint akadémikus pártos és szájas, s minden, szorosan vett tudományban tudatlan.² Ily hangon és felfogással folyik e harc tovább s oly terjedelemben, hogy a «Figyelmező»-nek nagy részét hónapokon keresztül a «Zajgások» foglalják el. Eszmei tartalma kevés; csak fogás jó fogás után végét nem érő sorral, s kapaszkodás a kifejezésekbe, leelkedés valamely meggondolatlan vagy kiforgatható szóra. Igazi párbaj, hol az ellenfelek szegző tekintettel állanak egymással szemben, hogy odacsapjanak a pillanatig védtelenül maradt pontokra s egy-egy téves vágást hasznukra fordítsanak. Az athensisták helyzete aránytalanul kedvezőbb, mert az akadémia fedezi őket. Hol Csató maga kezdi az összeütközést, hol előrsei: *Munkácsy* és *Kunoss*; de ezektől mindig ő veszi át a harcot. A csapások egyre kiméletlenebbek. Csató nem tűri el, hogy az «Athenaeum» egy ismeretlen munkatársa «zsoldos rágalmazónak» nevezgesse s oly szóval vág vissza, melyet csak a legönfeledebb felindulás csuszthatott ki tollából. A névtelen harezos erre sem emeli fel rostélyát s Csató szenvedélye nem hagyja többé nyugtokat. Végre *Bajza* elhatározza, hogy semmivé teszi s kinyomatja tiz magánlevelét, melyek közül hat 1834-ben, négy pedig 1837-ben kelt.³ E levelek azt teszik bizonyossá, a mit a közönség körülbelül ugysis tudott. Kitünik belőlük, hogy Csató 1834-ben egész lélekkel Bajzáék párthive volt; szívesen ajánlotta nekik szolgálatait s pártjok tekintete előtt mindig meghajolni ígért; elismeréssel nyilatkozik írói munkásságuk felől s akadémiai rendes tagságát, utóbb dramaturgi kinevezését sürgeti. Nem több, nem kevesebb. A levelek közlése után védelmezi magát Csató, hogy irodalmi és politikai nézeteinek változtatásához joga volt, ellenben meggyőződésének őszinteségében senkinek sincs joga kételkedni. Bajza még egyszer válaszol, s a legteljesebb megvetés hangján szól ellenfeléről, kinek

¹ Figyelmező, 1838. 34. és 35. sz.
² Hírnök, 1838. 71. sz.
³ Figyelmező, 1838. 45. sz.

GÓDÖLLŐN. — BLAAS GYULA FESTMÉNYE UTÁN.

ujabb, a nemzeti színház ügyét illető támadásaira az «Athenaeum» szerkesztői folyamodást nyújtottak be a helytartó tanácshoz, hogy engedjék meg nekik «az alacsonyabb és rágalmat annyi élességgel utasítani vissza, mennyi képes az ellenféllel közlő közlők közé szorítani». Ugy látszik, nem kaptak rá engedelmet s innen a polemia elsőkétesedik, mig nem Csátó 1839 végén leteszi szemleiről tollát.

Ez halvány képe a heves harcoknak, melyet Csátó vívott. Bár ellenei korábban látszólag fátadtaknak, mint ő, nem modhatjuk, hogy győztesen viselte. A triumviratus tekintélyét nem sikerült megtörnie s Toldy Ferencz 1841. márczius 1-jén még az akadémia titkoki székéről lépetta gyászterítős asztalhoz, hogy egy hideg, hivatalos emlékbeszédet olvasson fölötté. Frankenburg Adolf, ki küzdelmeinek részese és pártfele volt, maga bevallja, hogy az akadémia nagy népszerűségénél fogva a közvéleményt sem voltak képesek részökre hódítani. Épen nem. A nemzeti színház egy előadásán, 1839. január 30-án, Egressy Gábor, az athenaeisták barátja, ki ez este az «Agg színész és leánya»-ban Keserű journalista szerepét játszotta, kiparodizálta Csátót. Ötöszer kitapsolták érte s Toldy megdicsérte az «Athenaeum»-ban; de az igazgatóság hetven forint büntetésre ítélte. Ez összeget azonban Gaal József a fiatalság között gyűjtötte össze neki, mely az adakozást e célra hazafiás tüntetésnek tekintette a kormányparti hirlapíró ellen. A forrongó kor politikai szenvedélye szabadelvű lelkesedésben sietett elfogadni Bajzáék vádjait. Midőn rácsütötte nemcsak az elváltoztatás, hanem a jellemtelenség bélyegét, meg volt győződve, hogy a közérköles és hazafiság eszméjének tesz szolgálatot. A későbbi kritika s irodalomtörténet sem enyhítette elleneinek kegyetlen ítéletét. Vagy ismételte azt, vagy, mint egy sértő kímélettel, gyorsan sietett el Csátó neve mellett.

GÖDÖLLŐN.

A gödöllői királyi kastély ismét megelevenült egy kis időre. A királyné, kinek az kedvezet tartózkodási helye, megint ide tette át udvarát az ősi vadászatok tartamára, a királyi istállók paripák nyertesétől, a park tisztái ebek vihogásától viszháznak.

Az uralkodó ház számtalan kastélyai között, — ezt osztrák szomszédaink is elismerik, — egy sincs olyan, melynek környéke oly kedvező lenne a vadászatok bármely nemére, mint a gödöllői. A király itt találja a legszebb szarvasokat, melyek között a tizennyolcz agancsú sulyos királyszarvas sem ritkaság. Nem is csoda, — hisz sok százra megy e nemes vad száma, mely itt a hatalmas tölgyesekben, azok kövér legelőt nyújtó tisztásain, minden két- és négy-lábú ellenségétől gondosan őrizve, gond nélkül tenyészhet, szaporodhatik s békén nőhet föl akkorára, a mikorra aztán a királyi golyóra méltónak találhatik.

Másik sajtásága Gödöllőnek, hogy központja a parforce-vadászatoknak, melyeket a királyasszony nagy szenvedéllyel üz, s maga üzi telivel lován a legnagyobb tüzzel a rókát, vagy a szarvaszt is a magyar arisztokráciának vörös frakkba öltözött serege élén.

Blaas, a legkitünőbb sportfesték egyike, az ezuttal közlő képen épen egy ily rókavadászatra készülő kirándulást tár előnkbe a gödöllői kastély előtti téren, hol a királyi pár, a trónörökös s a nem nagy számú kíséret épen gyülekezésben vannak. Maga a vadászlat nem Gödöllőn, hanem többnyire a czinkotai határban, a szentmihályi pusztán, majd a Paskalmalmon keresztül, föl egész Rákospalotáig és Káposztás-Megyerig nyúló lankás rónán tartak.

tik, kiterjedvén néha Főthig is, hol a királyi társaság a Károlyi grófok pompás kastélyában mindig szives fogadtatásra s pihenőre talál.

Gödöllő közvetlen környéke a nagy területet elfoglaló szálerdővel a szarvas parforce-vadászatok előkelő helye. A messze róna valamely pontján fölriasztott, vagy elbocsátott szarvas ez erdők mentő lombjai felé iramlak üldözői elöl, s bizony ha a kopófalca be nem éri, vagy a merész lovasoknak nem sikerül a halali, — ott az erdő árnyában el is menekül, mert ott ló és lovas nem száguldható el akadálytalan, a szaglárébet pedig megteveszti az egymást sürin keresztező friss nyom.

De a vadászatok egyéb nemeiben is a legkitünőbb helyet foglalja el Gödöllő a királyi kastélyok között s az ősi hónapokban néha egész újévig zajos az élet a különben csendes Gödöllőn, mert ilyenkor a király is itt szokott tölteni néhány napot, a királyné pedig csaknem az egész utolsó évnegyedet. Ha rendes udvartartása volna a magyar királynak a budai várban: nincsen benne kétség, hogy Gödöllő s vele az egész rákosi mező rövid időn a legnevezetesebb vadászternumává válnék Európának.

A TEL-EL-KEBIRI CSATA.

Az angolok egyiptomi hadjáratának utolsó nagy eseményéről, a Tel-el-Kebir mellett szept. 13-án vívott csatáról már több részletet közöltünk lapunkban. Most újabbban egy Woodville angol rajzoló által természet után készített szép képet mutatunk be, mely az egyiptomi ágyutelepek ostromlását nagy részletességgel tünteti fel. A megzavart és jóformán álmukban meglepettegyiptomiak, a vitéz és festői öltözöttek által egész világon ismert skót katonák, kik e csatában új hirtve szerettek magoknak, továbbá az ágyúk és földmunkák által megerősített hely egész világosan állanak előttünk, határozottan látjuk, hogy itt van a csata döntő pillanata s az egymással szemben álló harcászok tanúsítják, hogy e csata a civilizált és félvad népek döntő csatája.

De talán maguk az angolok sem hitték, hogy az eldöntés oly gyors; a győzelem oly tökéletes lesz. A tel-el-kebir csata az angolok újabb hadi történetében a legfényesebb események közé tartozik. Alig husz perczig tartott az egész s e rövid idő alatt attól a pillanattól kezdve, midőn egyetlen puskaelövés a félhomályban közelegő angolokra figyelmeztette az arabokat, nem volt egy kis visszaesés sem. Négy angol négyszögmerő földnyi területre, melynek minden része hatalmas erdővel és tömördek Krupp-ágyúval volt megrakva, másfél akkoránál nagyobb sereget üzött ki e pár percz alatt a négy órai gyaloglásban csaknem kifáradt angol sereg s alig ötven ember fölállózásával ezreket tett fogolylyá.

A tel-el-kebir győzelem csakugyan nem az angolok vitézségének, hanem főképp Wolseley hadvezéri ügyes taktikájának következménye. Váratlanul és legesekélyeseb gyanu sem kelte támadta meg őket, mintegy 15 ezer főre menő egész hadseregét s 60 ágyútát az éj homályában egyszerre mozgósítva s a 26 ezer főnyi ellenség hatalmas helyzetét és 70 ágyútát a zürzavarban nem volt képes használni. A réműlethez járult az ágyút védő egyiptomiak gyávasága is. Ha csak pár perczig tartják magukat hősiessen, a csata más fordulat vehet. De eszeveszetten futottak mindannyian, soka még fel sem öltöztek s fegyvert sem ragadtak s maga Arabi pasa is sietett menekülni. A 20 perczen túl már nem volt többé csatának hire sem, csak gyilkolás és üldözés. S pár óra múlva az angolok mentek tovább a megszaladt ellen után s harmadnap reggel meghódolt Kairó is. Az ügyes taktika egyszerre véget szakította a háborúnak.

EGY FEDÉL ALATT.

ANGOL REGÉNY.

Irtá **PAYN JAKAB.**

XIX. fejezet.

Salton-Point.

Hogy Gresham György és Dyneley tisztelendő ur nem tudták, hol fekszik Salton-Point s azt a mappán is alig bírták megtalálni: csak

a földrajzbeli járatlanságuknak tulajdonítandó. Salton-Point nagyon nevezetes pont Britannia tengerpartján s felségs hely, fekvésére regényes, levegőjére ritka gyógyerejű, s a tengeri fürdőt használni kívánók dicső elhelyezett, nagyszerű hótél, mindig kész négylovas fogatokat, európai modoru ellátást, felségs kilátást és minden kényelmet és komfortot találnak benne. Leg-alább így találta ezt György leírva és ékesen lefestve azon óriási falragaszokon, melyek a legközelebbi vasuti állomásra s azontul is minden utjába eső posta-állomásra, az utazókat Salton-Pointbe csalogatták. Igaz, hogy e nagy hangu képes hirdetések föl minél kevesebb való-sult. Az utolsó állomás a «salton-point»-i «társas kocsi», mely az utast oda szállítja a nagyszerű «Point-hotel»-be, négy ló helyett csak egy görhes gébével, ruganyos ülés helyett szalma ülés-sel s üveges ajtó helyett rúdez löcs-szerkezettel rendelkezett. A vidék is rideg, bájlatlan, egy-hangu — a Grand-hotel pedig egy féleleletes szurdék képeben tűnt fel, melynek meglátása minden illuziót végképp eloszlalt. A mi a hely hirdettét nagy látogatottságot illeti, a kocsi — egy kancsal, pupos és fanyar képű egyéniség — némi keserű humorral mondta el, hogy a hotel vendégei, az idén számosabbak ugyan mint más években, de mit ér, ha fele részök ravatalon fekszik, — a mire György azt hitte, hogy Salton-Point-ban bizonyosan valami veszedelmes járvány uralkodik s a gaz Walcot ezt tudja, szándékosan hurcolta oda beteg sógorát a pusztító ragály és bizonyos halál torkába; mig kisült, hogy a hótélnek összesen két vendége van s azok egyike a — már haldoklóva oda érkezett — öreg baronet.

Erre György felfedezte magát a pupos kancsal kocsisnak, mint sir Robert Arden baronet unokaöccsét s kezdte tőle kérdezősködni. — Ha uraságod a másoknak is unokaöccse (t. i. Walcotot értette), annak örülhet, mert az annál elevenebb; ma itt van, holnap Londonban. — Valóban? s mikor volt Londonban? — Na, hát a baronet halála után mindjárt másnap. — Ez adat nagyon összevágott a halcombei éjjeli látogatással. Walcot itt azt mondta, hogy Londonba megy, valósággal azonban Halcombe-ba látogatott el. — Most se hiszem, hogy Point-ben találna uraságod, — folytatá a kocsi. — Máig várta uraságodat, de ma — épen mikor én befogtam — kiment a tengerre s ugy látom a szél megfordult, aligha visszaérkezett még.

György e hirt kétszeres megnyugvással vette. Hogy Walcot így szabadon hagyja neki a tért, arra mutatott, hogy talán még sem követett el valami gonosztságot; másfelől örült, hogy ez alkalmatlan és gyűlölt tanu nélkül vehet búcsut nagybátyja tetemétől.

Az este leszállóban volt már, mikor Salton-Pointbe megérkezett. A vendéglős, a ki önmagának pinczéje is volt, tekintélyes nyájassággal fogadta szurtos vendéglője kapujában s megértvén kiletét, a számára készen tartott szobába vezette, hol a doktort, egykori iskolatársát, olvasásba merülve s reá várva találta.

Találkozásuk szívélyes volt; most látták egymást először az iskolai évek óta. Dr. Howard most is az a becsületlen (nem épen lángész) képű, csinos és külsejére kiváló gondot fordító férfi volt, a milyennek ifjan ismerte. Lehetetlen volt feltenni róla, hogy valami gonosz-ságban részes lehessen.

Mindamellét György nem titkolta el barátja előtt, hogy némi sötét gyanuval közeledik boldogult nagybátyja teteméhez; s felkérte azt, hogy nyilatkozzék egész őszintén. — Ez nem lep meg, — mondá Howard ur. — Walcot ur engem előkészített erre, s megkért, hogy őszintén és tartalek nélkül feleljek önnek minden kérdésére; mivel előre látta, hogy ön gyanakodik reá, s őt minden gazságra képesnek tartja. De legyen meggyőződve, kedves Györgyöm, hogy itt minden a természet rendes útján folyt le, fájdalom, feltartóztathatatlanul. A beteg oly állapotban érkezett ide — baja a szív elzsírosodása volt, — mely már évek óta fejlődött, gyógyíthatatlanná vált s előreláthatólag igen röviden — mert már az utolsó stádiumban volt — kelle végződnie.

— Nem emlegettem engem? — Soha. — És nejt? — Halásetörtént a házban, — mondá az idegen, mikor a kávéházba bemenne leültek. — Tudom, — felelte György hidegen. — Láta már? — Kité?

— Azt igen, de csak utolsó deliriumában; a mint kivethetem, mint halottra gondolt reá, kit viszontlátni készült.

— Szegény bátyám, első nejjével ábrándozhatott. — De szeretném látni, mielőtt amaz visszatérne.

— Ha ohajtja, megtörténhetik. — Ohajtani nem ohajtom; borzadok a halottaktól.

— Itt kétszeres oka van reá. Nagyon megváltozva fogja találni; nagyon. Gondolja meg, hogy ötödnapja halott már. — Várjon csak; igyek egy pohár bort, mielőtt bemennék.

— Nem, nem. Csak menjünk. György borzadva lépett a szobába, hol a halott ki volt terítve s átlátszó könnyű leppellel leborítva. Alig mert egy pillantást vetni az arezra. Csak az orvos szavát ismételte: nagyon megváltozott, nagyon; s majdnem tántorogva ment ki a szobából. Most maga kérte, mit előbb visszautasított, a pohár sherryt.

— Gondoltam, — mondá az orvos, — hogy így fog hatni önre. Halottat látni nem mindenkinek való. Magam is irtóztam eleinte e látványtól. S kivált így betegség után, — mondtam: a szív elzsírosodása — a feloszlás nagyon gyors. De ime — itt van Walcot ur!

Egyikök sem hallotta a közeledő lépések zaját, sem az ajtó nyílását, midőn Walcot egyszerre csak kettejük közt állt s éles tekintetét Györgyre szegezte merészen.

— Végre megérkezett, Gresham ur? — kérde, némi szemrehányással, természetből nőies hangjában.

— Azonnal jöttem, mielőtt levelét vettem, a mi csak tegnap történt. Késedelme megfoghatatlan előttem.

— Előttem is; doktor ur tanuja volt, hogy 21-kén azonnal irtam s magam tettem — szemel előtt, a postára.

Az orvos csakugyan emlékezett. — Pedig a postabélyeg (mert esetleg a borítékot is magammal hoztam) — mondá György, s mutatta — «Salton, május 24».

— Valóban, — szóló Walcot, meglepetést mutatva. — Ennek nem lehet más magyarázata, minthogy levelem aszkrényben fennakadt. Oh, ezek a vidéki postamesterek oly gondatlanok! Most azonban már a sajnálkozás nem segít a dolgon.

Mig György megvetőleg hátra fordított, Walcot egy kérdő pillantást vetett az orvosra, s ennek néma válaszából megértette, hogy György már megszemlélte a halottat.

— Önnek távollétében, Gresham ur, megtettem a rendelkezést, hogy drága halottunkat holnap — az utolsó gyászos utra kíséressük; ha csak ön további halasztást nem kíván?

— Épen nem. Mielőbb vigyük el e gyűlöletes helyről. Oh, miért is hozta ide?

— Mert különben a tengeren halt volna meg. Nemde, orvos ur?

Az orvos megerősítette e fölvetést. Beszélgetésüket a vendéglős szakította félbe, ki a vacsora iránti rendelkezéseiket kívánta átvenni. Ez megtörténvén, György felkelt s szótlanul elhagyta a szobát. Walcot azt hitte: a halotthoz megy s megijedt. Az orvos megnyugtatta, hogy Györgyre annyira hatott a hulla látása, hogy bizonyára nincs kedve, sem ereje azt még egyszer megnézni.

Gresham György valóban, távol attól a mítől Walcot tartott, a szabadba ment egy szívat kiszini. A vendéglős kapujában egy feketebe öltözött férfival találkozott, a ki ott szivarozva ácsorgott. Azt hitte, a halott kíséretére, a temetési vállalatot rendelt emberek egyike s borzadályul lépett vissza tőle. De az idegen megszólította — látva, hogy szivara nem ég s felajánlván neki, meggyújtásra, a magáét, tolokólag beszédebe erédvete s reá azon kérdést intézte hozzá, nem volna-e kedve egy pohár grogot vele megosztani.

Más körülmények közt György mindenestre visszautasította volna e tolakodó ajánlatot, mert nem szivesen engedett alsóbb rendűeknek ily «szabadságokat» magával szemben. De e perczben, a Walcot hangját hallva az ablakból, még ilyen térszasságot is többre becsült amazónál — s elfogadta.

— Halásetörtént a házban, — mondá az idegen, mikor a kávéházba bemenne leültek. — Tudom, — felelte György hidegen. — Láta már? — Kité?

— Nagybátyját. György felugrott. — Hogyan, ön az Bevill?

— Hát persze. — Halottkísérőnek neveztem önt. — Nem; most kereskedelmi utazó úgnök vagyok. De nem levén épen dolgom, körülnéztem itt kissé. Furcsa hely, ide hozni valakit meghalni

— Valóban az. Gyanit ön valamit?

— «Emberemet illetőleg» érti ön? No, az ember mindig gyanit valamit, kivált ha oly emberrel van dolga. A halott meghalt, annyi bizonyos. Nem úgy találta ön is?

— Kétségkívül. — S hogy még sincs minden rendén, abban én bizonyos vagyok. Emberem kedden azt mondta hogy Londonba megy. Meg is váltotta a jegyet odáig, s Nothlynd — átment a szárnyvonalra. Ez ostobaság volt tőle; a vonatvezetőnek ez multhatatlanul feltűnt. Annyi bizonyos, hogy nem járt egyenes uton, s nekem ez elég. Még nem tudom ugyan, mi van a dolgon; de van valami benne, arról meg vagyok győződve. Hogy halálos beteg emberrel érkezett ide, az áll; hogy a beteg meghalt, s egészen rendes uton, az is bizonyos. A halottat fel nem támasztatjuk; de az élvelel még van végezni valónk.

— Örülök, hogy ön ily jó reményt táplál, Bevill ur!

— Jó reményt? nem uram; bizonyosságot. Az összekötő lánczot főlebb kell keresni. De meg fogom találni.

(Folyt. köv.)

A HONVÉDELMI MINISZTERIUM PALOTÁJA.

A honvédelmi miniszterium budavári palotájában a főváros újabb állami épületeinek egyik legszebbikét mutatjuk be. Ott áll a budai vár egyik legszebb terén, a Szent-György-teren, mely a nemzeti honvédelem történetének annyi magasztos tradíciójával van elhalmozva, mint kevés más hely e hazában.

A főbejárát két oldalán vörös márványlapra vésett arany betűkkel a következő fölratot olvashatjuk: «Első Ferencz József király uralkodása, Borosjenői Tisza Kálmán miniszterelnöksége alatt épült 1880. Keresztési Szende Bela honvédelmi minisztersége idejében az 1879-ik évi IX. t. cz. rendelete alapján».

A boldogult Szende miniszter a ház fölépítésére vonatkozó javaslatát már régebben benyújtotta az országgyűlésnek. Azonban első ízben a nemzet nagy megtakarítójának, Zsedénynek ellenzésére a javaslat elvetetett; csak 1879-ben vált az tényé, midőn végre az azon évi IX-ik törvényezik a honvédelmi miniszteri palota fölépítését elrendelte. Az építkezési költségek fedezésére a ludoviceumi alaptól, a honvédelmi miniszter rendelkezésére álló tőkéből 430 ezer forint felhasználást engedvén meg, olyan formán, hogy a Ludovika alapjából előlegezett tőke, 5% kamatozás mellett való visszafizetésére 41 1/2 éven át, évenként 24-725 frt a honvédelmi miniszterium költségvetésében a központi kiadások cziménél az eddigi házberek helyén fölveendő lesz.

Az alapozási munkálatok még 1879-ben megkezdtek. A vezetés, melybe a fővárosi közmunkák tanácsa is befolyt, oly sikeres volt, hogy míg egy részről a roppant épület már egy év alatt tető alá került s 1881 május havában a használatnak tényleg át is adatott, addig, dacára, hogy az alapozásnál a más-szikkák eltávolítása folytán előre nem láthatott nehézségek merültek föl, az előirányzott költségvetés egyetlen krajczárral sem lett túlhaladva.

A hatalmas palota telken az előtt két kisebb ház állott, a nyugati Biringer Máté postafőtiszt tulajdonát képezte és kis vendéglőhelyiség volt a mai Sz.-György-utca felé. A keleti sarkon pedig a színházzal szemben a városi vízvezeték emeletes, rozant épülete állt. E két épület telke azonban összeveve sem volt elég a honvédelmi palota helyének, így történt azután, hogy a fővárosi hatóság az említett rozant épület átengedésén kívül még mintegy 16 méternyi szélességgű s az épület frontjának hosszában elfutó területet engedett át a Sz.-György-terből is.

Budavár földjén minden talpalatnyi térnek gazdag múltja van. Ily gazdag a honvédelmi miniszterium telkének múltja is. E téren hullott

le Hunyadi László feje, s itt volt még azután is sokáig a vérpad rendes helye. Itt tartattak később a királyi palota előtt a tornajátékok. Közvetlenül magán a telken pedig, hol ma a honvédelmi miniszterium épülete van, állott Szent Zsigmond egyháza és prépostsága, máskép a Boldogasszony új vagy kisebb temploma.

Bonfin írja, hogy Zsigmond király a vár (érsd: a palota) előtt Sz. Zsigmond tiszteletére, kinek szolgálatára magát különösen kötelezte, kápolnát építtetett és számos taggal bíró kápolnát alapított. Windeck szerint ez építkezés Schallaga Miklós támogatása mellett a zsidó-utcában (a mai Sz.-György-utca) a hasonló nevű (most fehérvári) kapunál jött létre 1424. körül.

Schier rajza szerint a templom a Szent-György-terre, a fehérvári kaputól vezető utca baloldalán, a mai városi színházzal szemben feküdt, szentélye keletre vezett és vele kapcsolatban ugyanott állott a prépostság és a Szent Zsigmond (vagy előbb zsidó) utcában pedig néhány kanonok háza állott.

Ez egyház nevezetességeihez tartozik, hogy I. Mátyás király neje Kunigunda vagy Katalin, Podjebrad György leánya, 1464-ben sorvadásban meghalván, itt temették el. Koporsóját 1827. január 13-án, midőn a Sz.-György-ter szabályoztatván, mélyebbre ásattak, megtalálták. Benne volt a királyné csontváza gyönyörű selyemruhában, arany diadémmal fején.

Nagyfontosságú és épen hadtörténeti tény még, hogy ugyane templomban, ugyanazon telken, hol ma a honvédelmi miniszterium áll, — adta át 1514-ben Bakács Tamás esztergami érsek Dózsa Györgynek, mint a török ellen összgyűlt kereszties had fővezérének, a nagy vörös kereszties fehér zászlót, mely alá azután a parasztság a hazai nemesség veszedelmére oly nagy tömegben csődült.

1464-ben Szt. Zsigmond templomával szemben, valószínűleg homlokzattal a Sz.-György-utca (a mai színház-utca) felé, hasonnevű új templom emelkedett, mely Boldogasszony kisebb templomának nevezetett, ellentétben a ma is létező nagyobb Mária-templommal. Később prépostsággal is gyarapították. Okmányilag Mátyás király alatt 1471-ben említették először.

Ime mennyi történelmi emlék csak egy ház helyénél is! E történelmi multra vonatkozó emlékek közül az új palota építésénél az alapozásnál egy csomó régi aranyérem és egy gazdag faragású vörös márvány-parkányzat került ki. Mindezt a muzeumba került. Érdekes még, hogy ugyancsak az alapfalazási munkálatoknál valónak bizonyult az a fölvetés, hogy azon a helyen a budai várhegy mely szakadék által, melyet később betöltöttek, két részre volt különülve. Az alaplemélyítés közel 10 méter mélységben, a színház-utcai vonalon, minde-nütt hordott földre talált.

A mi most már magát az új honvédelmi miniszteri palotát illeti, jóllehet az aránylag keskeny front mellett az építés részben a magas terekedésére volt utalva, mindamellét Kalina tervező építésznek sikerült tiszta renaissance-stílus monumentális épületet aránylag csekély költségvel előállítani. A közműmunkákat Hofhauser vezette; a föltűnő szép vert vas kandelaberokat és lámpákat pedig Arkai műlakatos készítette.

A három-, illetőleg (a félemelettel) négyemeletes palota középső magasabb frontja a loggia szélességével előreugr k s az első és harmadik emelet között magában foglalja az oszlopfolyosót, mely a reá nehezűdő gazdag parkányzattal az egész épület földszét képezi. E kiugró közép rész legfelül négy fegyver-trofeummal végződik, az alatta lévő homlokzaton a magyar korona babékoszorúval körített képevel. Az oszlop-folyosó arkádja fölött, melyen kőből kidomborítva van kivésve: «Magy. kir. honvédelmi miniszterium», négy szobor áll Huszár Adolf és Kiss György szobrászok vésőtől, a hazai hadászat és honvédelem múltjának négy nagy epochális alakja: Árpád, Hunyadi János, Zrínyi Miklós és Pálffy. Mindannyi művészi alkotás.

A felső emelet ablakközéit és az első emelet loggiájának belsejét gazdag fegyveres csoportozatok faragványai ékítik. Mig a főbejárát

A felső emelet ablakközéit és az első emelet loggiájának belsejét gazdag fegyveres csoportozatok faragványai ékítik. Mig a főbejárát

* Rupp Jakab: Budapest és környékének helyrajzi története. Pest, 1868. 122. lap.

¹ A «Hirnök» szerkesztőségét nyilatkozásra hívta föl a konzilium. A Csátó által szerkesztett nyilatkozat fogalmazánya Nagy Iván birtokában.

² Csátó Pál 1841. február 15-én hunyt el, tüdő-sorvadásban.

³ Emlékiratok, 1868. Második köt. 7. lap.

felett dús gazdag cserfa-koszoru között a magyar királyság egyesített czimere díszlik. A faragványok fehér sóskuti cerithium mészkből vannak kivve.

Belül a lépcsőház, illetőleg oszlopcsarnok tetőtől talpig izletes renaissance sgrafittóval van díszítve, gazdag hadi jelvényesportokkal. Az egész épületnek 160 helyisége van, melyben 300 tisztviselő foglalkozik naponként. Az első emeleti helyiségekben van a miniszter nagy elfogadó terme. Egyike a legszebb és legnagyobb elfogadó termeknek. Öt nagy ivezetes ablaka az épület kiugró frontjából nyílik. Két gyönyörű fehér porcellán kályhájával, gazdag aranyozott csilláiraival s bordóvörös atlasz butoraiával valóban impozáns benyomást gyakorol a szemlélőre. A terem közepén a kerevet támláján áll István főhercegnek Pils által 1847-ben készített lovas bronz-szobra, melyet a boldogult Szende miniszter nem sokkal halála előtt Bécsben vásárolt.

Az elfogadó teremből balra nyílnak a miniszter szobái és lakosztálya, jobbra pedig az

minden hónapban képződik egy gyűrű. Sokszor becsülték meg eddig is egyes romok régiségét a rajtok nőtt fák gyűrűi után. *Lerainsar* íly módon a palenquei romokat 1700 éveseknek tartotta. *Charnay* nevezetes észlelete folytán, ha elmélete helyes, 150—200 évesek lehetnek. Vajjon azonban Ch. számította-e a tropikus fáknál előforduló s az évi gyűrűktől különböző színes gyűrűket, nincs följegyezve.

* A szent fűgefát, mely Kairótól éjszakra a Belbies felé vezető úton, Heliopolis romjaitól nem messze feküdt s mely alatt pihent a hitrege szerint a szent család, midőn Heródes üldöztetése elől Egyiptomba menekült, Arabi katonái a hely közelében készített erődítésekhez kivágták. A fa a hozzá kapcsolt hitrege folytán igen ismert volt, rajzát is többször közölték s a keresztény utazók rendszeren meglátogatták.

* A chinin-termelés az egész földön 230—260 ezer fontra megy; ez összegből Németországban 56, Olaszországban 45, Franciaországban 40, Angliában 27, Indiában 13, Amerikában 63 ezer fontot használnak fel.

* Czélszerű turista-esernyőket talált ki egy bonni gyáros. Az esernyőt nem kell külön hor-

van Luther és Melanchton sirja, további nevezetességei a bronz kapuk Luther 95 tételével, mely kapukat 1858-dik évben IV. Frigyes Vilmos porosz király készíttette.

* Olajjal csillapított hullámok. Az aberdeeni kikötőben sajtáságos készülékek dolgoznak. Csöveket raknak le, oly czélból, hogy minden pillanatban olajjal árasztassák el a viharos tengert s így a hajók nyugodtan térhessenek be a kikötőbe. Az aberdeeni part rossz időjárás mellett rendkívül veszélyes s ezért különösen alkalmas arra, hogy próbát tegyen rajta Mr. Shields tervével. Még jó ideig fog tartani, míg valamennyi csövet elhelyezik. Mr. Shields át van hatva a siker bizonyosságától. Az általa alkalmazandó anyag közönséges halzsír lesz.

* Óriási gözmozdonyt készített a pennsylvániai vasút-társaság s elkeresztelte azt az utóbbi időkben híressé vált elefántról „Jumbo”-nak. A modern szörnyeteg 60 tonna, azaz 70 ezer kilogramm súly, van oly viztartója, mely 2000 gallon, azaz 90 hectoliter vizet tartalmaz, tüzelője 8 láb mély s kerekjei 5 láb magas. A kocsik természetesen szintily óriásiak s valószínű, hogy a közlekedés velük igen olcsó lesz.

A HALÁSZAT KÜLÖNBÖZŐ MÓDJAI.

Halászat a Pei-ho folyón. (Khina.)

A tengerben s más helyeken talált leletek bizonyítják, hogy a történelem előtti idők emberei ép úgy foglalkoztak a halászával, mint a jelenkor művelt népe s az indiai archipelagus lakói épen úgy használják a horgot és hálót, mint Amerika vörösbőrű indiánjai. Az említett eszközök hasonlósága a föld oly messze eső részein azt bizonyítja, hogy mindenütt egy és ugyanazon nagy mester volt a halászat tanítója — a természet, s bár az uikor gyakorlatias

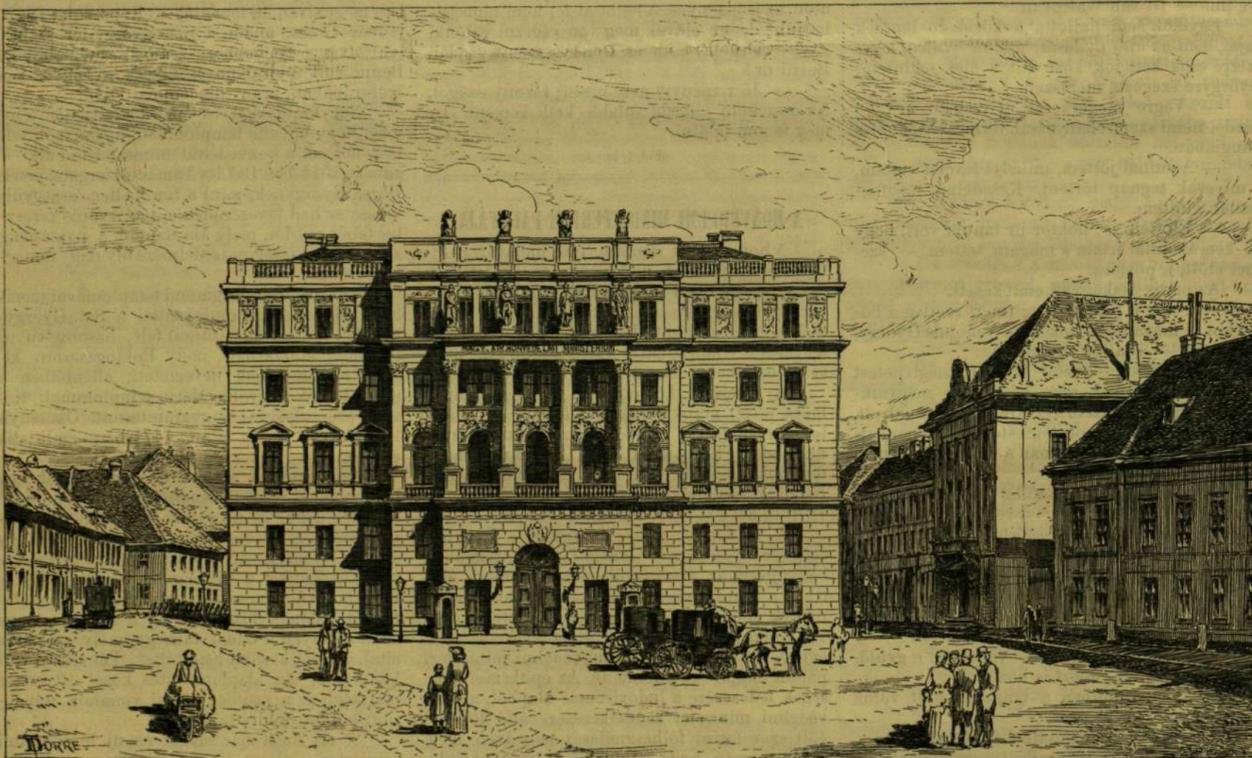
vetik Peru lakosai a Vilafro tavon. A benszültek a bőségesen tenyésző „jardva”-ból egy nagy csomót összekötnek, reáléuk egy, mint a lóra szoktak s a parton maradék által a tó vizébe taszítják magukat. A horogkötelet szabadon kezékhöz tartják, s ha a zsákmány gazdag, sem a hideg láb víz, sem a nedves és inogó tutaj nem rontja el jó kedvüket.

A horgászhoz szükséges a csalétek. Itt is a tapasztalás volt a mester annak megtanításában, hogy melyik csalétek szereti vagy nem szereti az egyes halak. Csalétek hiányában a halászok igyekeznek kitalálni olyan anyagokat, melyekkel azt pótolják. Így a gyöngyöcsiga egy hosszukás darabja pótolja a ferget, egy kis darab lus a földi csigát. De a halak nemely része olyan válogatos, hogy nem lehet megcsalni a pótanyagokkal. A pisztráng a többek közt a legválogatosabb halak egyike, s igen nagy ügyességet kíván megcsalása. Ez a kecses halacska nagyon szereti a rovarokat, legyeket elcsipni, melyeknek horogra akasztása igen nehezen megy, azért a pisztráng és rokonai fogásához „mesterséges legyeket” hoztak használatba. A japánok különösen ügyesek a mesterséges legyek készítésében, de az amerikaiak és angolok nagy mértékben felülmúlják őket. Bradford & Anthony cég Bostonban a mesterséges legyek kétszáz fajtáját bocsátja forgalomba, melyek

még éjjel is, mikor az emberek legnagyobb része nyugodalomnak adja át magát, vannak munkálkodó lények.

Norvégia vizein némelyek a lazacot fogják fáklányfennél. A halász egyik kezében égő szurokfáklát tart, míg a másikban szigonyt s mikor a hal a fény által oda vonzatra a fáklányfénybe mintegy megbűvölten belebámul, a szigonynyal hirtelen keresztül üti. Hasonló módon fognak a braziliai folyókban a halászok tekenőbékákat és nagyobb halakat, melyek a világosságtól mintegy megbűvölten nyugodtan várják végüket.

A *Pei-ho* folyamán láthatunk halászatot, kik a nagy halakat akkor fogják meg, mikor délben feljönnek a napfényre a vízszínen süt-kérezni. Hogy zsákmányaikat el ne ijesszék, sajtáságos tutajforma állványt találtak ki, melyen hajókáznak. Két, fapántok által összefogott gerenda ez, olyan alaku, mint egy közönséges létra, elől csucsba végződik s hátul egy evező-fele van megerősítve, mely egyuttal kormányzásra is alkalmas. Csudálatraméltó ügyességgel tartják magokat a halászok egyensúlyban, mindegyik lábukkal egy-egy gerendán állva, fölemelt jobbkezükhöz van a szigony lánczolva s ha prédájuk közelebe érnek, gyorsan keresztül ütik rajta a szigonyt. Izgató látványt nyújt, mikor 5—6, ilyen törekény sajkán lehajózik

Színház. Miniszterelnöki lakás.

A HONVÉDELMI MINISZTERIUM PALOTÁJA A BUDAI SZENT-GYÖRGY-TÉREN.

államtitkár elfogadó terme és dolgozó szobája. Az egész épület egyes helyiségei telefonhálózattal vannak összekapcsolva. A miniszter íróasztala mellett egy központi szó-cső áll, melyen át az összes ügyosztályok főnökeivel szólnak.

A palota külső megjelenésében méltó utódja a díszes épületeknek, melyek a történelmi idők folyamán a Sz.-György-teret díszítették.

SZENDREI WAGNER JÁNOS.

EGYVELEG.

* Új érdekes észleleteket tett a fák gyűrűin *Charnay* Mexikóban a palenquei romok újból meglekintésénél. 1859-ben ugyanis egy palota homlokzatromjai mellett minden fát kivágott s ujakat ültetett. 1880-ban ezeket is kivágtatta s meglepetéssel tapasztalta, hogy azok gyűrűinek száma épen semmi arányban sem áll a fa korával. Egyik legrégibb fán, mely legfeljebb 22 éves lehetett, 250 gyűrűt számolt meg. A törzs 60—65 cmtr átmérőjű volt. Egy legfőbb 18 hónapos bokornak már 18 gyűrűje volt. E feltűnő sajtáságot mindennemű s nagyságu fánál észrevette s ebből azt következtette, hogy e nedves és forró éghajlat alatt, hol a természet sohasem „alszik”, nem mint nálunk évenként, hanem

dani, mert csak a tarisznya felső részét képezi, melyet egyszerű spárga meghuzása által rögtön esernyővé lehet átalakítani.

* Kék kereszt egyesület alakult Svájcban a veres kereszt mintájára; az új egylet czélja a rendkívül elhatalmasodott pálinkaivás ellen küzdeni. Svájcban most már a gyermekek is iszszák „az olcsó és erősítő” pálinkát s a paraszti asztalain rendszeren találhatók különösen a burgonya-pálinka. Bern kantonban rendkívül sok pálinkafőző van, Aarlberg kerületben minden 30-ik lakos. Mértékellen pálinkaivás miatt különösen Neuchatel kantonban sokan pusztultak el. A baj azonban Svájcban még nem oly rendkívüli, mert Svájcban csak 6-ik helyre esik az alkohol-fogyasztásban, az első hely szomorú dícsősége Dániának.

* A párisi Morguet, hol a vízbefutlakat az előtt közszemlére tették ki, ujabban tágasabb helyiségbe akarják áthelyezni a Palais de Justice mellé, hol az orvosnövendékek jobban használhatják. Az eltávolítás főoka abban áll, hogy a kiállított hullák száma rendkívül szaporodik. 1830-ban még csak 400 hulla volt itt kitéve, 1881-ben már közel ezer.

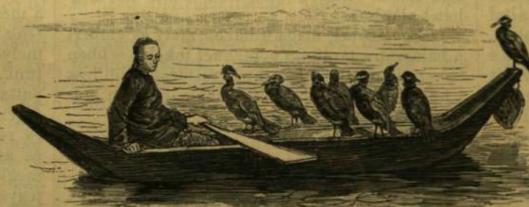
* A szivarvegeket gyűjtő rajnai társaság mult évi tiszta jövedelme e szivarvegekből kilencezer forintnál több volt s ebből 1741 szegény tanuló gyermeket ruháztak fel.

* Az emberi élettartam Pietra Santa tudor számítása szerint az Egyesült-államokban átlag nagyobb, mint Európában. Franciaországban például a szegények átlag 20, a gazdagok 42 évet élnek. Az Egyesült-államokban a tanárok átlagos életkora 34, a gyógyszerészeké és zenészeké 39, a festőké és gépészeké 43, az orvosoké és kereskedőké 51 év, a papoké és köztisztviselőké 56—57 év, a földművelőké 64 év, s a vagyonos osztályé 68 év.

* A rovarok ereje Pateau francia természetbuvár elmés készülékek és apró sulyokat állított elő, melyekkel megmérheti a rovarok által kifejtett, néha bámulatos erőt. Az ezekkel tett kísérletekből kiderült, hogy a legkisebb rovarok aránylag a leg-erősebbek. Különösen tetszetős a cserebogarak számára készült apró fogat. A rovat czérnaszáll fogják a fogat el, melyre egy csészét s erre gramm-sulyokat helyeznek. Ezen a módon megállapította, hogy egy cserebogár aránylag huszonegyszer többet von, mint egy ló. A ló saját sulyának hat hetedét vonja, a cserebogár pedig annak tizenegyszeresét, míg a méh harminczszor többet von. Még feltűnőbb az arány a hangyánál és a pici fa-szunál.

Antis-indiánok halvadászata. (Dél-Amerika.)

Halászat kormoranokkal. (Khina.)

Halászat vetőhálókcal a Kaspi-tengerben.

Éjjeli halászat a yeddői öbölben. (Japán.)

Halászat az Eboga folyóban. (Közép-Afrika.)

Halászat a Vilafro tavon. (Peru.)

emberei a kezdetleges eszközöket megjavították, alapjában véve mégis a régiek útján haladnak.

A halászat módja a zsákmányul szolgáló halak természetétől függ. Különösen a tenger vagy folyó partjain és szigeteken lakó vadnépek a szükség által kényszerítve, oly ismerőssé válnak a halak természetével, hogy fogásaiknak mindig biztos eredménye van.

A történelem előtti időkben egy mindkét oldalán kihelyezett, közepén zsinórral ellátott kovakő-darab szolgált halászó eszközzel. Csaléttel betakaratra vetették a vízbe s a halak az egészet elnyelték. Természetesen ez a leg-egyszerűbb, de igen bizonytalan eszköz volt, mert a hal kedvező esetben képes volt elszabadulni róla, s ezért később a horoggal ellátott kovakő-darabokat kezdték használni. A horog elonyeit az eszkimók és alaskai indiánok is épen úgy belátták, mint a czölőpépitészet emberei, kiknek egykori lakhelyein kovakő-horgokat találtak. Kőből, esontból s később vasból készítették az említett népek halászó horgaikat és szigonyaikat. Mióta a horog czélszerűségét fölismerték, azóta a halászó eszközök nem igen mentek nagyobb változáson keresztül; változik alak és nagyság tekintetében, de alapjában az eszköz ugyanaz marad.

Mint hogy a hal nem jön a horgászónak helyébe, ennek kell fölkeresni az alkalmas helyeket. A horgászás legprimitív módját kö-

olyan híven emlékeztetnek a természetesre, hogy az embernek úgy tetszik, mintha eleven rovarokat látna maga előtt. A halász sportnak egész kalendáriuma van, mely megmondja, hogy az évszak bizonyos részeiben, hétről-hétre melyiken kap a hal e mesterséges rovarok közül. Mert nem mindeniken kap mindenkor.

Igen sok népnél találjuk, hogy erős szagu növények és olajok által csalják meg a halakat. Az indusok, japánok és khinaiak igen sok hal-fajtánál használják a szagos olajokat és füstölt húst, Braziliában pedig a tumukar-dió magvát, csalétkül. Az Antis-indiánok a *Menispermum cocculus* nevű növény szétzuzott gyökerét hajtják a vízbe s mikor a halak oda gyűlnek, hármas hegyű horgas nyállal lövik le. Még ha nincsen is birtokukban a csalétkül szolgáló növénygyökér, akkor is csodálatra méltó ügyességel és biztossággal találják el zsákmányukat.

Az éjjeli halászat, mikor a halakat fáklányfény vagy zsarátok által csalják elő, általánosan el van terjedve. A halakat ilyenkor horoggal, szigonynyal vagy hálóval fogják meg.

Humboldt leírása szerint az éjjeli halászat a jeddői öbölben nagyszerű látványt nyújt. Minden csónak orrán serpenyő van megerősítve, melyben nád és gyanta ég. Minthogy igen sokan indulnak el estenkint halászatra, a víztükren mozgó fénypontok megelénkítik az öböl sötét színezetét, s bizonyosságot nyújtanak arról, hogy

halászt látunk lejönni a folyón, fejüket nagy szalmakalap fedti s izmos, fedetlen karjaik és láb- baik bronzszínen megörök a nap sugára. Sokszor megtörténik, ho y a megszigonyozott áldozat erősebb, mint a halász s lerántja ezt magával a mélységbe, s ilyenkor nem marad egyéb hátra, mint a szigonyt tartó kötelet késél hirtelen elvágni, de azért nagyon ritkán lehet hallani balesetről, mert ezek a halászok mind kitűnő uszók.

A legkülönösebb éjjeli halászatot Khinában üzik. A csónak hat méter hosszú és 40 centiméter széles. Egyik oldalára egy fehérre festett ugró-deszka van alkalmazva, mely a víz felszínével tompa szöget képez s néhány centiméter mélyen a vízbe nyúlik. A csónak másik oldalán a háló úgy van kifeszítve, hogy az függőleges falat képez. Világos holdas éjeken e hálókcal mennek ki a halászok a tengerre. A hold fényétől megvilágított fehér deszkát a halak valami természetes akadállynak tekintik, melyet ki kell kerülniök s azért vagy a deszkán keresztül ugnak egyenesen a csónakba vagy pedig a hálóba jutnak.

Anam királyságban és keleti Jávában hasonló szerkezetű csónakok vannak dívatban, melyeket azonban nem éjjel, hanem nappal használnak. A fehér deszka felirásztja a halakat s hogy még jobban megijedjenek, a halász bambuszbotokkal üt a vízre. Ha szerencséje

van, ily módon naponként harmincz nagy halat is foghat. Az anami halász még azt a fáradságot sem veszi magának, hogy a vízre üssön, hanem egy nagy pálmagalyat dug a csónakból oldalt a vízbe, hogy a halak megrémüljenek. Mivel a tapasztalat azt mutatja, hogy erős halak a csónakból ismét visszautasítják a csónak aljára még lombokat raknak, hogy a hal meg ne mozdulhasson. Az ily kényelmes halászás természetesen csak ott lehetséges, hol a halak igen nagy számmal fordulnak elő.

A Kaspi-tenger alacsony részén a tatárok és perzsák selyemből font vető hálókat alkalmaznak kis halak fogására, melyeket fényes kövek vagy férgekkel kevert agyaggyömböcsök által csalnak ide. A háló szelén sülyesztő ólomgolyók vannak, melyek a háló felhúzásánál összeesnek s a hálóból valami zsákmányt alkotnak, mely a zsákmányt biztosan megőrzi.

A halak fölkergetése különböző módon történik. Céleles szigetén a halász hosszú bambuszruddal kavarja a vizet, a kínai fabotokkal út reá s e botokon még csengők is vannak, Japánban a gyermekek és asszonyok is kiabálnak, hogy a heringeket a hálóra keressék s ezek néha annyira megtelnek, hogy elszakadnak. Afrika tropikus részeiben is tudják, hogy a halak félnek a lármától. Marach Alfréd Eboga folyó torkolatánál, melyet a Gabun-terület kutatásánál vizsgált meg, látta, hogy bambuszkerítések állítanak fel a vízben s mihelyt ezzel készen vannak, férfiak, nők és gyermekek a vízbe mennek s kiabálás és botütések által kergetik a halakat a kerítésbe s a nyílásokba.

A halak közt sok jobban szereti a csendes vizet, mint a mozogót s ezt Jávában és másutt sajátos módon használják fel. A jávai négy-szegű bambuszkerítések készit a tengerben vagy tóban, lombot és füvet dob oda, hogy nyugodt víz legyen. A halak egy később elzárható ajtón át a kerítésbe mennek, hol azután könnyen meg lehet őket fogni. Madurában a nagy kereskedelmi forgalmat képező kembang hal fogása szintén ily módon történik. Őt halász elmegy egy csónakon a tengerre oda, hol e halak összegyűlnek szoktak. Kókuszleveleket, melyek összekötve, vetnek a tengerre s ezekből mesterséges zöld fákot alkotnak s hosszú kötelekkel egész a tenger aljára megerősítik. Pár nap alatt a kembang halak tömegesen lepik el e mesterséges fát s a pálmalevelek árnyában tanytat őrök. Ekkor a halászok hálójával beborítják a fát s megmozgatják. A halak rémülve elfutnak rejtékhelyeikből s a hálóra jutnak. Ily esél nélkül e halakat nem lehetne megfogni.

Különös módja van még a repülő halak fogásának a Mollukákban. A halász egy Caram szigeten növő *rio* nevű növény leveléből kis sárkányt alkot. E level rendkívül szilárd s a mellett igen könnyű, úgy hogy alig lehet valami alkalmasabb e célra. A sárkányt föleresztik elősdi növények indáin s farka végén egy kis pókháló alkalmasnak, mely folytonosan a hálómáskorra tánczol. A víz felszínén uszó hal e játékszerbe kap bele, annak finom hálózata apró kis fogait azonban megfogja s a sárkány súlyosán a csónakban ülő halász észre veszi ezt. Viharos időben az ily halászat még leginkább szokott sikerülni s a csónakok ilyenkor több kilométernyi távolságra mennek a parttól. Az egész készülék fölötte nagy könnyűségében áll s abban, hogy nem szívja föl a vizet, mint a vászon s más horgászásoknál alkalmazott anyag.

Tudvalevő dolog, hogy a halakat betanított madarak által is szokták fogni. Különösen Kínában a kormoran-madarat alkalmazzák e célra. Van egy város, Janghisen, melynek lakói főképp ily madarak nevelésével foglalkoznak s kezelesüket nagy titok gyanánt őrzik. Mivel a nőstény kormoran rossz anya, a tojásokat tyukokkal költetik ki. A fiatal kormoran igen fáékony s ezért gyapotba tatarják s paszuly és ángolna keveréssel, két hó mulva pedig kis halakkal táplálják. A betanításnál a madarak lábára zsinort kötnek s a kissé kiéveztetett madarak előtt halat dobnak a vízbe. Ha a madár nem repül rögtön, a tanító bambuszbotlal üti s e mellett folyton fütől neki s ha nem enged, a zsinórral száraza vonja. Négy hét mulva a zsinór felesleges. Régi, jó betanított madarak elősegítik az ifjak tanítását s a használhatatlanokat maguk a madarak kergetik el. A befejezett tanítás után a madarak nyakára kendergyűrűt tesznek, kevésbé táplálják

őket s azután tízével-huszával kimennek a halászatra. A madarak a csónak szelén ülnek, oly figyelmesek, mint a kuttyák s gazdájuk egyetlen füttyére a vízbe buknak. Ha fogtak halat, a csónakba hozzák s ha a hal egy madár számára igen nagy, kettő-három jó segítségére. Ha a kormoran engedetlen, büntetésül lábát kötik össze. Este a madarak maguk számára halászatnak. Rendszeren öt évig képesek működni, akkor kihullanak tollaik s csakhamar el is vesznek.

Bármily különösök az ily különböző halászati módok, világos, hogy mindmegannyi a halak természetéből következnek s a népek e halászati módot a természet viszonyai tanulmányozása által sajátították el. Azok a halak, melyeknek itélőhatósága fejletlen, az utánzótt családok által is könnyen megcsalhatók, míg a ravaszabb halaknál mindig valami komplikáltabb eszközt kell alkalmazni. A világosság csalatag és megvakító hatásait csak oly országokban alkalmazzák az éjjeli halászatnál, hol a tapasztalat már megmutatta, hogy a halak érzékenyek a világosságra iránt. Ép így csak némely halaknál tapasztalták, hogy félnek a lármától és a háborgó víztől s előszeretettel keressék fel a csendes helyeket, a hol tehát a hálókat is alkalmazhatni. A repülő halak fogása sárkány és pókháló által szintén ügyesen, de a természet után van gONDOLVA s e mellett itt a halak apró finom fogaira is tekintettel voltak s e halász-módot más foglalkozás halaknál nem lehet alkalmazni.

Egy szóval, maga a hal az, mely az embert a halászatra tanította s mennél közelebbesen ismerjük az állatot, annál változatosabb lesz a halászás módja is, valószínűleg minden hal-fajra nézve különfélefé.

A MAGYAROK ÁLLAM-ALKOTÁSA.

Vámbergy: «A magyarok eredete» című művéből.

A félelem és a rendkívüli a magyarok megjelenésében, a X. század első évtizedeiben mindig győzelemre segítette őket, a győzelem meg új vállalatokra buzdította. De ismételt fölépések követték, ezekben először megdöbbent ellenfeleik részint megszokták ezt a látványt, részint harcosai módjukkal jobban megismerkedtek és így lassan képesek lettek visszaverni őket. Néhány szerencsétlen ütközettel a bübáj meg volt törve, a magyarok hadi szerencséje kezdett tűnődni; és ha mindjárt látták is, hogy ettől fogva a nyugat ellen intézett támadásokra utjok be van vágva és meneteket ezentúl gyakrabban délkelet felé indítottak: mégis nehéz észre nem venni, hogy a X. század második felében mind az ázsiai pusztákról magukkal hozott törzsek harcias szellemet részben elvesztették, mind pedig folytonos kalandos vállalkozásaik következtében számban is nagyon meggyógytak. A régi bevándorlóknak megriktul sorai ugyan időről időre a Pannoniában talált őslakókkal és szövevényekkel kiegyesülhettek; azonban a szellem, mely e idegen erőkre támaszkodó hadtestben lakozott, korántsem volt már a régi ázsiai. Az éghajlat befolyásának és az idegen szokásokkal való szakadatlan érintkezésnek még a legkonokabb konzervatív szellemre is okvetetlenül bomlasztólag kellett hatnia; az ember ugyanis ép úgy, mint az exotikus növény, mindannak az átalakulásnak és változásnak van kitéve, melyet idegen éghajlat és idegen talaj megkíván. Az anyagi és erkölcsi átalakulás e kora tehát a magyaroknál a X. század utolsó évtizedeiben kezdődött és jóllehet szerfölött nehéz az átváltozás menetének hosszát, azaz elejét és végét pontosan meghatározni: mégis bátran lehet azt az állítást koezkézeltetni, hogy ez átvalakulásra két teljes évszázad kellett, mert különben az Imre-legenda szerzője, a ki, mint ismeretes, a XII. század elején élt, nem mondta volna: «Csak a mi időnkben fogadta el Pannonia, melyet azelőtt a pogányság szokásai ékelletettek, az igaz hitet».

Ha a magyarok történelmének e szakasza nem volna olyan nagyon szegény megbízható adatokkal, és ha az egykori irók minden nemkeresztényről való jámbor iszonyosításukban nem törekedtek volna arra, hogy a pogány erkölcsi élet minden emlékét megsemmisítsék: abban a szerencsés helyzetben volnának, hogy az akkori följegyzések alapján mind az átváltozás menetének egyes fázisait, mind pedig azt a módot, a melyen végbe mentek, behatóan meg-

beszélhetnők. De sajnos, ez az egész szakasz koromsötét homályba van burkolva. Klio csak a kiváló politikai eseményről, Szent István és utódai apostoli buzgalomáról szőlt tudósításokat jegyzett föl számunkra, de semmit, egyáltalában semmit sem a magyar nép belső életéről és működéséről azon időben, és Pannonia régi lakosaihoz meg a rá erőszakolt idegen szokásokhoz való viszonyairól. Csak ha Magyarország akkori állapotait ethnikai tekintetben rokon területek hasonló tüneményeivel összehasonlítjuk, azon az uton lehet imitt amott a homályt némileg földreinténi és egyet-mást megfejténnünk. Így van okunk hinni, hogy a magyar és vele egyesülvő a besenyő és kun az egész X. századon keresztül író nomád életmódjához hű maradt, a mennyiben a magyar a sátrát többre becserült az állandó lakásnál, a kardot az ekevasnál és a sámán áldozó szertartást a keresztény katolikus misénél. A földműveléstől, melyet már ősi házában ismert, nem tartózkodhatott ugyan sokáig; azonban a szabadtábori életet abban az időben, melyben a szabad férfi kezét még magához sokkal méltóbb foglalkozásra is használhatta, csak a félig szabadokra és rab-szolgákra bízta; csak akkor, mikor addigi küzdelmeik terének határai mind összebb és összebb szorultak és mikor a kard maga már nem biztosíthatta többé az ember megélhetését: akkor fogta csak meg a nép alsó osztálya, az, melyet az ó-török nyelv *kara*-nak, azaz feketének vagyis *süri tömegnek* nevez, az eke szertartást, a mennyiben az egészen nomád lét helyébe a félig nomád lépett, szóval az a társadalmi élet, melyet ma Közép-Ázsiában az özbégeknek látunk, kiknél az uri osztály még mindig szívesen pattan lovára, lakik sátorban és foglalkozik fegyverjátékkal, holott az alsóbb osztály persz és régebben orosz rabslágától is támogatva és az iráni őslakóktól tanítva, a földet már meglehetősen jól műveli. Ha tehát a névtelen jegyző e kor magyarjairól azt írja, hogy szilárd épületeket emeltek, például Árpád szállását Csepel szigetén, az legfőkébb csak olyan épületekre vonatkozhatik, a melyeknek még ma is találunk az özbégeknek és kara-kalpakoknak és melyek nagyobbra elejétőlirakból és istállókból állanak, melyeknek közepe a sátor, a szabad ember kedvelt lakóhelye van. Ez a félnomád élet a magyaroknál, természetesen csak bizonyos helyi viszonyok közt, csak a X. század második felében kezdődhetett; a Tisza és Duna közt levő puszták és lapályokon ugyanis tovább maradt meg a teljesen nomád életmód: legalább ezt gyaníthatni Szent Gellért életrajzában egy helyből (XII. fejt.), hol arról van szó, hogy az imént meglért magyarok lovat, barnát, juhot és igen sok szőnyegét adtak neki ajándékkul, a mi mind oly ajándék, mely az a tolmányozóknak szigorúan nomád jellemet föltérszi és e sorok íróját élenek emlékezteti amaz ajándékokra, melyekkel Közép-Ázsia mai nomádjai a pusztán az iszlám szent férfainak kegyét megvásárolni törekednek. Sőt még a XII. században is helyvel-közvet megmaradt ez a félnomád életmód, mert Freisingeni Ottó, a ki Magyarországot 1147-ben betanzta, ezt mondja: «A magyarok nyáron és ősszel nagyobbra sátrakban laknak, házaik és városaik nyomorúságosak, és többnyire nádból vannak csinálva, ritkán fából, és csak kevés van kőből építve.»

Az idő hossza, mely alatt nomád társadalom letelepülté változik, részint az illető nép ethnikai individualitásától, részint új hazája földrajzi viszonyaitól függ. Ezt állíthatni az átváltozás menetének többi mozzanatáról is. Az anyagi élet változásai okvetetlenül a szellemi élet változásait is magok után vonják, vagy viszont, mint az uralatlaji Ázsia népei történelmének számos példájából láthatni. A minék pedig ily összehasonlító szemléletűeknek föl kell tűnnie, az az aránylag nagyobb szívósság és a szorosabb konzervatív szellem, melyet a magyarok má velők egytörzsi és hasonló sorsú ázsiai népekkel szemben mutattak. Hogy a magyarok alig száz év lefolyása alatt megtestesült nomádokból félnomádokká és letelepülteké változtak, holott kirgizek, mongolok és turkomanok például még mindig, jóllehet már ezer éve laknak művelt népek közvetlen szomszéd-ságában, vándor életben tengődnek; az könnyen megfoghatóvá lesz, ha megfontoljuk, hogy ezeknek pusztá hazájuk ó-ias kiterjedésében nagyobb hatáskörük van és hogy csak egy oldalról voltak, a műveltség befolyásának kitéve és hogy

még ez egyetlen oldalról sem kényszerítették őket önkénytelen letel-pülésre soha; ellenben a magyarok új hazájában, melynek pusztáit és síkságait három oldalról heggek veszik körül, a korlátlan vándor élet föjtélete tökéletesen hiányzott; azonfölül még oly szomszédek is voltak, kik őket az idegen műveltséggel folytonos ostromolták. Tehát ellenállásra, e kényszerrel végrehajtott anyagi átvalakítással szemben semmi szín alatt sem lehetett ez országban gondolni. De annál inkább megérdemli figyelmünket teljes mértékben az az ellenállás, melyet a magyarok ama rendelkezéssel szemben kifejtettek, melyek a magyarság erkölcsi átvalakítása, tudniillik erkölcsének, szokásainak és régi tiszteletreméltó intézményeinek, szóval *ralódi szellemének* megváltoztatása céljából hoztak. E szent buzgalomban a magyar minden ázsiai testvérét és törzserőket összevéve fölül-múlja hatalmasan megkapó nemzeti önérzete által! Mig Buddha vallása még szorosan filantropikus elvei mellett is, melyek szerint még a legkisebb állatka megölése is bűn, az előbb harcias nomádoknál Khina északi részében aránylag rövid idő alatt meghonosult; mig az iszlám a pusztá féktelen lakóit, mint a középpázsiai törököket és az arab sivatag beduinjait özbégek, kuramákta, oszmánokká, szyriaiakká stb. változtathatta alig négy évtized lefolyása alatt: a kereszténységnek másfél századnál több kellett, hogy a magyarok közt gyökeret verhesen és őket a nemzeti szellemében melyen meggyökeresedett szokásaikból és világnézetükből kivetkösse! Kétszáz évrnek, melyet idegen élt alatt és idegenszerű elemektől körülveve töltöttek el, mégis csak elégnék kellett volna lenni arra, hogy még a legelésebb ellentétek is kiegyenlítse — gondolni az ember. És még sem egyenlítette ki! Itt van mindenképp az a nevezetes dolog, hogy csak Géza uralkodása idejében (972—997), tehát csak száz évvel azután, hogy a magyarok Pannoniában letelepedtek, tettek gyöngye kiérleteket megterítésökre; ámbár néhány adat nyomán, mely arról szól, hogy a bizánciak is meg akarták őket téríteni, föltehetni, hogy a magyaroknak már Etekuzuban is volt tudomásuk a kereszténységről, és ámbár új hazájukban keresztényektől úgy szólvá körül voltak véve.

Igaz ugyan, hogy ama kemény tusának, melyet Szent Istvánnak az új hit érdekében saját népével kellett küzdenie, csak egyes mozzanatait sejtetik a rá vonatkozó adatok, különösen a kicsiny és nagy legenda tartalma; azonban nem kell valami nagyon élénk képzelő erő, hogy maguk előtt lássuk, mily kelletlenül hagyták el a magyarok hitökét és fordultak az új hit felé. A frankoknál, germánoknál és szlávoknál a kereszténység fölvetése a társadalmi és politikai életben semmi lényeges változást nem hozott létre; a magyarok áttérése azonban egyenlő értékű volt mindannak fenekesült való földfordulásával, a mi előbb fönnállott; mert nemcsak teosofikus spekulációknak, hanem a világnézetnek általában, az erkölcsöknek, a szokásoknak, a ruházatnak és élelemnek, mindennek, de mindennek alapjában meg kellett változnia, vagy tökéletesen feledésbe merülnie. A ki már most a turáni Ázsiát pontosan ismeri, a ki tudja, milyen fontos szerepet játszanak csekélységek, például a haj és szakáll viselete, a ruházat, sőt néha egy gomb vagy egy csat viselete, a pusztá és egyszerű finnak életében; a ki tudja, mily rendületlen bizalommal viseltetnek régi babonájok, a természettel és az emberrel szoros összefonott sámán vallás szellemei és istenei iránt: csak az találja megfoghatónak, hogy önmagoknak mekkora legyőzésebe, sőt megtagadásába kerülhetett a régi magyaroknak, hogy önhitt és fanatikus szláv-germán szerzetesek porázán Ázsia szellemvilágából a keresztény középkor sötétségébe átköltözzenek. Azt mondom, hogy sötétségébe, mert nem osztozom azok nevetében, kik a magyarokat valóságos vad embereknek tartják, és ennél fogva csak annyiban ismerhetem el különbnek a középkori kereszténységet a puszták lakóinak természetvalóságánál, a mennyiben nélküle a magyar nép európaizációja lehetetlen lett volna.

Azonban nem bámulhatjuk eléggé a magyarok e ragaszkodását régi hitökhöz és régi erkölcsökhez, különösen pedig nemzeti individualitásuknak mindenütt oly erősen kifejezésre jutott érzetét, jóllehet, belső és indító okában megfejtettük. Igaz ugyan, hogy Istvánt és nem

Árpádot kell a mai Magyarország alapítójának tekintünk; de ki tagadná, hogy ez a fejedelem, a ki apostoli buzgalomban minden jog kikötés nélkül számos idegent hitt az országba, a kinek törvényeiben és rendeleteiben a legcsekélyebb nemzeti mozzanatot sem lehet fölegezni, sőt a ki inkább a soknyelvű államot tartotta jobbnak az egységes nemzetinél: hogy ez a fejedelem bizony könnyen lehetett volna oka a magyarság teljes elvesztésének, ha a nép maga erős nemzeti öntudatra nem ébredt volna és az ellen magát bátran nem védte volna, hogy a számra nézve erősebb civilizátorok teljesen magokba ne olvaszák. Az ellenállás e hatalmas érzetét, — melynek csak egyes bizonyítékait képezik a keresztényellenes lázadások Kupa (helyesebben Kopán) alatt 998-ban és Vata alatt 1047-ben, minthogy a nép kebelében rejlt mozgalmak az egykorú krónikások nem ismerék, nem vették figyelmükbe és el is hallgatták, — tehát nem kell abban az értelemben magyarázni, a hogy például jelenleg az iszlámmal teszik. Valamint a mongolok előtt, ugy a khazarok, besenyők és magyarok előtt is teljesen ismeretlen volt a vallási fanatizmus és az utóbbiak nem Krisztus tanítása ellen, hanem térítők azon törekvése ellen, hogy őket nemzetiségöktől megfoszassák, lázadtak föl; e térítő szemében ugyanis a magyar ősi sajtáság és a pogányság azonos fogalom volt. Moesia bolgárjai, kik a bizánczi térítővel szemben közömbösebben viselték magokat, azért nemokára bele is veszték az őket körülvevő szláv elem tömegébe; a magyarok ellenben nemzeti individualitásuk hatalmas érzetének segítségével még akkor is föntarhatták magokat a számra nézve őket kétszer, sőt háromszor is fölülmúló idegen nemzetiségek közepe, mikor ethnikai jellemző sajtáságuk már teljesen eltűnt, és mikor a rájok szakadatlanul ható keresztény civilizáló törekvések őket szokásai és világnézetök tekintetében is a nyugati műveltség körébe beleszorították és Pannonia őslakóival vagy régiebb telepítvényeseivel egyesítették és összeolvastották.

Es ez a szeretet és ragaszkodás a nemzeti individualitáshoz, mely által semmiféle, az ázsiai puszták világából Ázsia és Európa művelt vidékeire került társadalom oly mértékben ki nem tűnt, a melyben a magyarok, ebben a népben csodálatosan egész a mostani korig tovább élt, sőt a nagyon megváltozott ethnikai és társadalmi alakulás mellett is ugyanolyan erények vált be és ugyanazokat a kedvező eredményeket hozta létre. Az erkölcsi erő, mely a honalapító magyart besenyőkön, kunokon, khazarokon és a többi törzserőkon és idegenen Pannoniában uralomra juttatta, ugyanaz az erő az ujkor magyarjaiban a számra nézve náluknál erősebb szláv-, rumun- és német elem közepett még ezer esztendő mulva is gyönggittelenül tovább él. Az államalkotásra való képesség ugyan más török-tatár eredetű népeknél sem hiányzott; hisz Kínától elkezdve a Balkánig, Ázsia trónjain nagyobbra török-tatár uralkodók ültek egész az ujkorig és ülnek még mai napság is; — azonban az államföntartás hatalmas csak a magyar tartotta meg. A magyar, a ki mindamellett, hogy ázsiai, illetőleg török-tatár eredetű, Európában meghonosodott, sőt e földrészek fontos szolgálatokat tett és arra van hivatva, hogy a földrésznünk keleti oldalán elmaradhatatlan átvalakulások közben még fontosabb szolgálatokat tegyen.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A Franklin-társulat kiadásában ismét néhány értékes könyv jelent meg. «A latin nyelv sötéte», a kútfőkből, a legjobb és legújabb szótáriróadalomra támaszkodva, összeállította dr. Finály Henrik, közösvári egyetemi tanár. Első füzet, mely az «A» betűtől az «arehon» szóig terjed. Finálytól 1858-ban már jelent meg terjedelmes latin iskolai szótár Kolozsvárt. Ez új kiadás annak, a mennyiben újra és javítva ismételt azt, a mi ama szótárban jó volt, de valójában egész új mű, mert nemcsak iskolai használatra készült, hanem a szaktudományok számára is alkalmas lesz. E kézi szótár föléleli az ó-kori latin nyelv egész nyelvkincsét, a mint a latin irodalomban a VI-ik század végeig fölfedezett iratokban fenn van tartva; az összes ó-kori földrajzot, régészetet, nevetket, műszókat, az egyházi irodalom sajtáságait, szó-

val oly teljességre törekszik, hogy az ókori latin irodalommal foglalkozó, e könyv mellett minden más hasonló *egész* desközöket nélkülözhet. A latin szótár 60 nagy ivre (két hasábos oldalon, sűrű, de tiszta nyomással) fog terjedni s 5—5 ivből álló 12 füzetben jelen meg. Egy ily füzet ára 80 kr.

Budapest története, a magyar nép és ifjuság számára, a budapesti (budai) tanító-egylet megbízásából írta dr. Götz József fővárosi tanító; számos képpel; ára 1 frt. Ily könyvre valóban szükség volt. Fővárosunkról, mely annyira a nemzet személfénye, csak töredékes történeti munkákat birunk, azokat sem mindig magyar nyelven. Az ugynevezett kalauz-könyvekkel annyira a történettel, mint a jelenlegi viszonyokkal foglalkoznak. Salamon Ferencz műve még készülőben van, s ha elkészült is, nagy arányai mellett a népies ismertetésre szükséges a kisebb kézi könyv. Götz munkája céljának megfelelőleg elég terjedelmes (191 oldal), de könnyen felfogható olvashatóság, mely a főváros legrégebb korától a legutolsó évig terjed s négy korszakban adja elő az eseményeket; az első korszak a tatárpusztításig tart, a második Buda fénykorát (Nagy Lajos, Mátyás idejét) s az igazságszolgáltatásra, helyi intézkedésekre vonatkozó rész tárgyalja; a harmadik a török uralmat, a negyedik pedig innen kezdve a főváros folytonos emelkedésének eseményeit, a legújabb időkből pedig intézeteinek keletkezését, lakosságának számát, stb. Történeti, művelődési gondos képe ez Budapestnek. A rávonatkozó rajzokból is érdekes gyűjteményt találunk: legelől van Budapest képe 1781-ből, azután az anfétheátrum romjai, régi képek után a város és egyes részei különböző időkből.

Magyartalanságok. Fűréd (Führer) Ignác ismét egy csomó (új) «Magyartalanságok» eresztett meg «betürendben». A magyartalanságokat irtani, mint a szerb tövist, szép igyekezet. De Fűréd-Führer ur aligha illetékes erre. Ő az ilyeneket is magyartalanságnak mondja: «Katonaviselt ember» (szerinte jobb, a mint Kazinczy használta: *Katona-ságot* viselt ember); «hogy egy mondjám» (szerinte csak így jó: úgy szólvá); «hol veszi magát?» «keren tagadom» (keren tagadom, hogy ez helytelen vagy magyartalan volna); Fűréd-Führer urnak nem jó: «nagyon nagy», hanem: igen nagy; pedig mindkettő jó, csakhogy különböző értelme, amaz: sehr gross, très grand, emez zu groß, trop grand. Neki az igekötőnek sem jó használata ez: «Még tegnap megállapították», szerinte így kellene: «megállapították meg», a szerint: a tegnapon, vagy a megállapították-on van-e a hangsúly. Fűréd-Fűréd urnak is azt mondhatjuk, (a mit már első «magyartalanságai»-ra is körülbelől mondtunk volt): sutor ne ultra errepidam. A jóindulat, de csekély értékű füzetke Békéy tanfelügyelő urnak van ajánlva, Nagel Ottó bizomány, csinosan van kiállítva s ára 40 kr.

Naptárak 1883-ra. Az «Athenaeum nagy képes naptára», Concha Károly szerkesztésében megjelent huszonhárom iven, melyből nyolcz iv szépirodalmi közleményeknek jut.

A czimkép Munkácsy Mihály «Krisztus Pilátus előtt» festményét mutatja be másolatban. Az év érdekesebb eseményeiből a Dux-ünnepélyt, a Petőfi-társaság debreczeni ülsét, az országos könyveszeti kiállítását, a debreczeni dalárnyepet ismerteti. Arcképekben bemutatja Jókai Mórt, Dux Adolfot, Felekyé asszonyt, Helvey Laura, Csillag Teréz és Hegyi Aranka művésznöket, De Gerardo Antoninát, Vadnay Károlyt, Kiss Józsefet, gr. Teleki Sándort, Mikszáth Kálmánt, Schauer Ferencet, életrajzok kíséretében. A hazai s külföldi halottak közül Simonyi Ernő, Darwin, Longfellow arcképeit és jellemrajzát találjuk. A nagy világ eseményeiből rajzok kíséretében adja a kötet a ringszínházi katasztrófát, a Viktória királynő elleni merényletet, a boszniai lázadást, sat. A tulajdonképi szépirodalmi közlemények közt költeményeket közöl Kiss Józseftől, Bartók Lajostól, Reviczky Gyulától; eredeti elbeszéléseket ifj. Ábrányi Kornéltól, Mikszáth Kálmántól, Sziklay Jánostól, Porszolt Kálmántól; czikketeket De Gerardo Antoninától, Osváth Alberttől, sat. Végül kimerítő czimtar következik. Ára 1 frt.

A «Szék-ly-egylet naptára» tartalmasan összeállítva, egyike azoknak, melyek megérdemlik, hogy minél kelendőbbek legyenek.

E naptár szerkesztésével egy bizottság foglalkozott, melynek tagjai: Bochkor Károly, Buzogány Aron, Deák Farkas, Imets Jákó, Szász Károly, Szilágyi Sándor, Turóczy Adolf. Olvasmányai úgy vannak válogatva, hogy kiválólag er-

déli viszonyokra vonatkoznak. Arczépei és életrajzi b. Kemény Gábor minisztert, az elhunyt Fogarassy Mihály püspököt, b. Apor Károlyt a maros-vásárhelyi kir. tábla elnökét, Mikó Mihályt, Kriza Jánost tüntetik föl. Költemények közül Simay Jánostól, Vass Tamástól, Gönczy Jánostól, Imets Jákótól, Györfy Józseftől, Kriza János gyűjteményéből népdalt, Szász Károlytól («A r... i kertben»), egy elbeszélést «A közsörös» címen Petelei Istvántól; ezenkívül történeti tárgyu és közhasznú czikket. A napirtát a Franklin-társulat csinosa állította ki, s ára 30 kr.

«Bem Magyarországi hadjárata» czimen Milez János budapesti főreáliskolai tanár egy kis füzetet adott ki, melyben a szabadságharczából néhány érdekes foljergzés van, és ezek az ország déli részének akkori eseményeire vonatkoznak. A kis füzet mutatvány szerzőnek «Temesvár és vidéke 1848—49-ben» című nagyobb művéből. Ára 40 kr.

Folyóiratok. A «Magy. philosophiai Szemle» októberi füzetében Schmitt Jenő a bölcsészet problémáiról ír; Bihari Péter folytatja Lotze és elvei ismertetését, Lechner László a Spencer Herbert filozófiáját; Böhm Károly bírálja dr. Pauer Imre «Filozofiai propaedeutiká»-ját. Ezek után érdekes kiadványok következnek külföldi filozofiai művekből. A folyóirat előfizetési ára egész évre 5 frt s Aigner Lajos könyvkereskedésében rendelhető meg. — A «Ludovica Akademia Közlöny»-nek legutóbbi füzeté első cikkében Szende Béla miniszter emlékének szentel meleg sorokat. Ezután Horváth Jenő novvéd főhadnagy ismerteti a kassavidéki harcmezőket. Kránitz a várépítészeiről és a várharcz jelenlegi állapotjáról értekezik, ugyancsak 6 ismerteti az Olaszországban rendszeresített általános nemzeti lögyakorlatokat is. — A «Méhészeti lapok» (szerkeszti Kriesch János) új füzeté a magyar méhészek vándorgyűlését, a méhészeti egyesület közgyűlését ismerteti tüzétesen, s ezenkívül több jó közlemény képviseli a méhészet érdekeit.

Új szakfolyóirat. Kolozsvárt «Vegyintani lapok» című havi folyóirat indult meg Fabiny Rudolf tanár kiadásában és szerkesztésében. Az új folyóirat az eredeti közleményeken kívül a külföldi vegyintani irodalom ismertetésével is foglalkozik. Az első füzetbe eredeti közleményeket irtak: Fabiny Rudolf «Közlemények a kolozsvári tudományos egyetem vegyintani intézetéből», Gáspár János «Tanulmányok a tömjénről», Koch Ferencz «A mócsi meteorok vegyi összetétele», Jahn Károly «Nehány erdélyi bor vegyi elemzése» czimmal. Az új folyóirat megjelenéséig tiz füzetben, s előfizetési ára egész évre 4 frt.

A «Bácskai Közlöny», szerkesztését októbertől kezdve Mihály Zsidor ismert nevű fővárosi író és Szilassy Fülöp vették át. Az új évnegyed első számába dr. Fenyvessy Ferencz képviselő, Acsódy Ignác és Bevizky Józsa irtak. A lap hetenkint kétszer jelenik meg s előfizetési ára évnegyedre 2 frt.

Irodalmi hírek. Vámbéry új művéből «A magyarok eredet»-ből az első kiadás pár nap alatt elfogyott, jeléül az érdeklődésnek. Vámbéry most egy másik kiadást készít művéből, a szakszerű nyelvészeti fejtegetések ellagyásával, a nagyközönség számára, s ily alakban valószínűleg az akadémiai könyvkiadó vállalat sorozatában fog még ez évben megjelenni. — Pulszky Ferencz «Életem és korom» nagyrészt emlékirataiból a negyedik kötetet befejezte és karcsónyra fog megjelenni. — Zichy Antal is elkészült a gr. Széchenyi István naplójegyzetei alapján irt tanulmányával, melyet az akadémia ad ki. — Szász Béla ki már régen a hivatottak helyett foglalja el a költészetben, még csak most rendezett költeményeiből egy kötetnyit sajtó alá. Máfördítések is lesznek benne s a télen jelen meg. — Horváth Döme, a királyi itélő tábla tanácselnöke érdekes monográfiát fejezett be: «Az 1790-iki országgyűlés történetét».

Harminczegy elbeszélés érkezett be arra a pályázatra, melyet az «Auf der Höhe» szerkesztője magyar novellára kitűzött.

Pályanyertes mű. Az akadémia legutóbbi közgyűlésén a Lévy-féle száz aranyos díj kiadását függőben hagyták, miután a bírálók elágozólag nyilatkoztak. Tehát új bírálatot rendeltek el, s ennek eredménye, hir szerint, hogy a történeti jellemrajza kitűzött díjat Deák Farkas nyerte el, Csáky Istvánról irt életrajzával.

Irodalmi ünnepélyt tartottak e hó első napján Győrben. Ekkor mult 25 éve, a «Győri Közlöny» megindulásának.

Az ünnepély a megyeházán nagy termében folyt le, és Kovács Pál veterán írók beszédjével kezdődött;

dött; azután Szócsy Gyula alkalmi költeményt szavalt. «A hatodik nagybatalom» czimrel; Ruischek Antal pedig a vidéki hírlapok feladatáról és a «Győri Közlöny» multjáról tartott előbeszédet. Végül Mersich Józsefnek, a lap mostani szerkesztőjének tizenhárom évi működésének emlékére szép albumot adtak át. Este 80 terítékű lakoma volt a «Bárán» vendéglőben, hol Győr városának sok polgára gyült egybe, és felkötöttökben nem volt hiány.

Új népszimű. A népszínház igazgatósága Almási Tihamértól «A tót leány» czimű népsziművet fogadott el.

A műcsarnok őszi kiállítása e hó 15 én nyílik meg. Külföldről máris naponta érkeznek a művek.

Megérkezett Adam Emil nagy festménye, az «Agárdi vadásztársaság», mely Nádasdy Ferenc tulajdona. A képen élénk csoportokban a magyar sportkedvelő arisztokráciának mintegy 30 tagja van lefestve lovas-arcképekben. Párisból is megérkezett a kiállításra szánt küldemény. Törtes, kinek egy kis képét a tavalyi őszi tárlat alkalmával Andrássy Gyula gr. vette meg, most szép színezésű «Évít» ábrázoló festményt küldött. Az eddig érkezett képek közül kitűnik Grandjean és Cain nek a Salomon kitüntetését nyert festményei, valamint Thomas eleven színezésű virágképe és Verstraete hangulatteljes tájképe. A külföldi művészek közt számosan a képes tárgymutató számára is küldtek be rajzokat.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A magyar tudományos akadémia e hó 2-án kezdte meg heti ülését. Kettős ülés volt; először összes ülés Pauer Tivadar elnöklete alatt, s aztán az első osztály ülése, az osztály új elnökének Szász Károlynak vezetése alatt.

Az összes ülésen Fraknói Vilmos főtitkár adta elő a jelenteni valókat, legelőször is Vész Ármin és Konek Sándor elhunytáról emlékeztet meg. Arra nézve is intézkedés történt, hogy a Petőfi-szobor leleplezőknek az akadémiát küldötték képviselője.

Gyulai Pál a Péczy-féle ezer forintos drámai jutalomról tett jelentést. E jutalom most volt először kihirdetve. A föltételek szerint: az ezer forintért pályázhat minden oly szimű, melynek tárgya a magyar történelemből van merítve, akár dráma, akár vigjáték s akár prózabán, akár versben van írva, ha bizonyos időközben nyomtatásban megjelent, vagy valahol a színpadon előadták. Az idén 1881-re vonatkozott az időköz és március végén telt le. De ez idő alatt ily szimű se nyomtatásban, se színpadon nem jelent meg. Beküldött ugyan egy «Salgo» című tragédiát, de az nem felelt meg a föltételeknek. A jutalom tehát a nemzeti színház pénzalapjához esotlatatik.

Ennyi volt az összes ülés tárgya. Az első osztály ülésén. Szász Károly meleg köszönetet mondott a bizalomért, melyet az elnöki székre helyezték, miután Pulszky lemondott. Ezután Vámbéry Ármin terjesztett elő értekezést a baszkir népköltészeiről.

E török-tatár eredetű nép hajtán a magyarok legközelebbi szomszédja volt, s a 13-ik században két utazó szerzetes azt állította róluk, hogy magyarul beszélnek; a mit sokáik valóságának is tartottak, noha egészen alaptalan volt. Eredetére nézve még eddig nem lehetett tökéletes megállapodásra jutni, s nyelvéből csak két könyvben találunk mutatványokat, melyek Oroszországban jelentek meg. Nyelvében a finn-ugor befolyás nem valami erős; szókincsé leginkább az éjszakai tatár jellegét árulja el. Nép-dalmái igen érdekesek, mert nemcsak az tünik ki azokból, hogy a baszkir dalos nép, hanem emlékeztetnek a magyar népdalok sajátosságaira is, mind az észjárásban, mind pedig a szakgatottságban, melyben az első két sor összefüggésellen a következő kettővel, mint például a magyarban: «A Duna, a Tisza partját mossa — Egy asszony a lányát nagyra tartja.» Vámbéry szöhi fordításban, versmérték nélkül, több dalt mutatott be, melyek mind rövid, négy soros darabok. Mutatványul szolgáljanak a következők:

Szemöldökeid feketébbek a tintánál,
Termeted is szebb minden embernél.
Te bizony nem születtél édesanyától,
Talán a levegőből szálltál le.

A hid előtt virít a kék virág,
Fakó lovad számára takarmány.
Ha játék közben egyszer megcsókolnám,
Vajjon vétekek lehetne-e tartani?

Tarka réce, fehér réce
Uszkál a tó hosszában.
Tarka fátollyal leboritva
Fekszik ő, szemével játszva.

Ha fecskét fogtál, bocsásd szabadon.
Az ilyen tettnek nagy az érdeme.
Ha engem megfogsz és egyszer megcsókolsz,
Azért kész az engedelem.

Az érdekes értekezés után Pulszky Ferencz olvasta föl Székely József ismert írónak, jelenleg Pestmegye levéltárnokának értekezését: «A magyar nyelv hivatalos használatáról s közigazgatási és jogi műszavairól a jelen szótár elején.»

Az 1807-diki országgyűlés egyetlen törvényt sem hozott ugyan a magyar nyelv érdekében, de a megyei utasítások és serelmekek alapján tárgyalta a magyar nyelv sértett jogait és igényeit s legelőkelőbb tagjaiból (Nagy Pál, Ragályi Tamás, Desseffy József, Perényi Zsigmond, Bezerédi László stb.) bizottságot küldött ki, a mely a magyar jogi (ugy közgazgatási, mint törvénykezési) életben használandó műszavakat és terminusokat összegyűjtötte. Valódi jogi műszótár, mely e század elején készült, és nyomtatásban is megjelent. Az értekezés eleven képét adja az előzményeknek, melyek e diétai szótár létrejöttét szükségessé tették.

A filológiai társaság e hó 4-én tartott ülésén Kardos Albert a XVI. század magyar lírai költészetéről irt nagyobb dolgozatából olvasott föl egy részletet, mely a szombatosok vallásos himnuszairól szól. Ennek maradványait három kodex őrizi, egy a tudományos akadémia, kettő a kolozsvári unitárius kollégium könyvtárában. Ezek a század legjobb lírai termékei közé tartoznak.

A himnuszok nem a keresztény, hanem a zsidó ünnepek megszentelésére írják. Szombatot dicsőítik, a zsidó pesakra, ötvenedik napra (pünkösöd), új évre és sátoros ünnepre szólnak. A szombatosok a hódajúságot is megülik, a zsidó ünnepek közül csak az engedtel (hosszu) napot nem tartják. A himnuszok egyszersmind okát adják az ünnepek származásának. Innét van, hogy az énekek első fele dogmai irányú s csak második fele mondható valódi lírai költeménynek. A dogmai tartalom nemcsak a szombatos himnuszoknak a gyengéje, hiánya ez a kor egész lírájának. A szombatos énekekben a Krisztus tanai által megihletett zsidó erkölcsi elvek, rajongó vallásosság és főkép ábrándos vagy nyilvánul nagy melegséggel, közvetlen bensőséggel s oly kúliakban, a miniben e korból csupán Bogáti Fazekas Miklós és Balassa Bálint dalai jelentkeznek. Jellemző e költeményeket még az is, hogy bár idegen motívumokból indulnak ki, eredeti magyar termékek, míg más felekezet vallásos lírája nagyobb részében idegenből van átültetve. A himnuszok szerzőjeit ez ideig Péchy Simont, a Báthory és Bethlem Gábor korabeli híres kancellárt tartották, de ez a nézet, melyet csak két szombatos ének versfői támogattak, nagyon is könnyen megingatható.

Ezután dr. Pecz Vilmos olvasta föl dr. Csengeri Jánosnak Propertiusból fordított «Hylas» című költeményét. Végül Abel Jenő mutatta be dr. Wertner Mórnak az ókori könyvtárakról irt értekezését, mely Assurbanipal (681—626 Kr. e.), a Ptolemaeusok, az Attalidák, Aristoteles, Sulla, Trajan stb. könyvtárait ismerteti, a társ maradt adatok és újabbkori kutatások alapján.

A történelmi társulat e hó 5-én kezdte meg üléseit.

Az első felolvasást Jakob Elek tartotta Görgey vára multjáról, mely az árpádiház királyi hercegek kormányzása idejében is szerepelt már; később a székyi főispánok székhelye volt, ha egyszersmind a főispán vajda rangot is viselt; az erdélyi fejedelmek korában pedig zivataros viszontagságokat élt át. Jakob csak töredékes részeket mutatott be a terjedelmes munkából. — Utána Szádeczky Lajos «Adalékok a babona és hiedelmek történetéhez» czim alatt több oly foljegyzett tüneményt és babonát sorolt elő, melyek nagy eseményeket idéztek elő: például két hold, három nap az égen, veres, pestis, stb. Ezek egy részét, melyek a szépséggel évkönyvekben vagy iratokban fordulnak elő, Weber Samu löcei tanár gyűjtötte össze. Maga Szádeczky is tett említést nehányról, s többi közt bemutatott egy rézmetszetet a XVII. század elejéről, melyen kétfejjű gyermek látható; a két fő egymás felett van, s német szöveg magyarázza, hogy mi az. Ugyanis 1620. aug. 24-én, épen azon a napon, melyen Bethlen Gábor királyi választották, született ez a gyerek Löcse mellett, Gark faluban. Felső feje halott volt, de az alsó élt s a gyermeket meg is keresztelték. A fejtegetések Bethlenre vonatkoztatták a csodaszülött világrajjvetelét. Az egyik magyarázatot állított Bocatius, Bethlen udvari poétája és historikus adata, s e szerint a felső halott fej a klerus jelképezi, a mely addig uralkodott, azonban Bethlen megszüntette uralmát; a másik, élő fej a Bethlen uralkodását jelenti. De egy bécsi jóslás is hozzájárult a magyarázathoz. E szerint az élő fej Ferdinánd császár, a holt fej pedig Bethlen, kinek királysága halva született. — Szilágyi Sándor tartotta a harmadik felolvasást Bethlen Gáborról és a zsidókról. Bethlennek sok költségsége került az 1619—21-iki hadjárat; pénzügyi zavarok következtek, a mi annál súlyosabb volt, mert a kereskedés a törökországi görögök kezében lévén, a rossz viszonyok közt az egész üzleti forgalom pangásnak indult. Ekkor gondolt Bethlen arra, hogy zsidókat hív Erdélybe, kiket többféle kiváltságról

biztosított, a miket 1627-ben az országgyűlés is törvénybe iktatott. De eredménye nem lett. A pénzügyi zavarok tovább is tartottak; a zsidók pedig, a kik Erdélybe költöztek, nem tudtak versenyezni a görögökkel. Bethlen halála után kiváltságait is mindinkább elvesztették, s Apati idejében már csak Fehérváron volt szabad zsidóknak lakni.

A földrajzi társaság alapítói közé lépett József főherceg is, 100 forint alapítói díjjal.

A jogászgyűlés vagyis az ügyvédek és mind azoknak gyűlése, kik igazságügygyel foglalkoznak, e hó első napján nyílt meg az akadémia termében és három napig tartott. Ez már a nyolczadik gyűlés volt, s most is sok szép eszmével foglalkozott, a jögelet tovább fejlesztéséről.

Az ülést dr. Wenczel Gusztáv, az állandó bizottság elnöke nyitotta meg, szölvá e gyűlések fontosságáról. Jelen voltak Pauer igazságügyminiszterrel együtt a bírói korból és jögeletünk kiválóbbjai közül számosan, úgy szintén a vidékről is. A gyűlés előkelő Hodossy Imre ügyvédet, alelnökké Czorda Bódog kuriai bírót választották. Hodossy beszéde után dr. Siegmund Vilmos, bizottsági titkár tett jelentést a jogreform terén fölmerült jelenségekről; erre az egyes kérdéseket és indítványokat terjesztették elő, melyeket aztán a szakosztályok tárgyaltak. Itt, a szakosztályokban folytak az érdekes vitakozások, s a megállapodások az okt. 4-ikén tett zárulás elé kerültek. Szakszerű kérdések lévén, lapunk keretén kívül ismertetésük. A gyűlést az «Európában» tartott lakoma rekesztette be. A tervezett fumei kirandulás elmaradt.

A Szent-László-társulat e hó 5-én tartotta évi közgyűlését Schlauch Lőrincz szatmári püspök elnöklete alatt, ki szép beszédjében az egyház autonómiajával foglalkozott. A kath. köz-szellem előmozdításában jó példával jár elől a társulat, de szükségesnek tartaná községenkint is fiók-társulatokat szervezni.

Dr. Balogh Sándor alelnök a gyűlés örömét tolmácsolta, hogy alaptalan az a hir, mintha a püspök le akarna mondani a társulat elnökségéről, mire Schlauch kijelenté, hogy továbbra is részt vesz a társulat ügyeinek vezetésében. Ezután elhatározták, hogy a pápához hódolati feliratot és 1500 frank szereteadományt küldenek. — A jelentésekben kiemelik, hogy Schlauch alelnök a társulat céljaira 500 frtot ajándékozott; Bárány István veszprémei nyugalomban 4000 frt alapítványt tett; alapítók díjából 645 frt, hagyományokból 1558 frt gyűlt össze. A társulat az utolsó közgyűlése óta 3755 frtot fordított iskolák és templomok segélyezésére. Az alapítóké készpénzben 6192 frt készpénz és 32,750 frt értékpapir.

EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Az alcuthi apácakolostor fölszentelése e hó 2-án ment végbe, a főhercegi család jelenlétében. Pauer székesfehérvári püspök szentelte föl Pellet kanonok és Holdházy apát közreműködése mellett. A kastély kápolnájában tartott mise és a püspök szónoklata után a főhercegi család Gyecz és báró Nyáry tábornok, gr. Zichy Irén és b. Boxberg Paula udvarhölgyek kíséretében udvari fogatokon, az uradalmi tisztég, az alcuthi tisztozt és iparos egylet zászlóival és nagyszámu közönség ünnepélyes menetben először az apáca-zárdához, onnan pedig a római kath. fiu iskolához indult. Az egyházi szerzetások után az ünnepélyt a főhercegi kastélyban fényes ebéd fejezte be.

A zágrábi egyetem magyar nyelvű tanszékére dr. Bojniesich Ivánt nevezték ki, a horvát muzeum régészeti osztályának másodörét, ki tanulmányait a budapesti egyetemen végezte.

MI UJSÁG?

Az országgyűlés e hó 6-án nyílt meg. A honatyák még nem gyűltek össze teljes számmal s az első ülés nem is állt másból, mint formálításokból. Mindazonáltal a képviselőház ülése iránt a közönség nagy érdeklődést tanusított, talán arra gondolva, hogy a multkori ülészek megnyitó ülése is váratlan tárgyhöz jutott a Rohonczy-Várady eset által. Péchy Tamás elnök először is az elhunyt képviselőkről, Szende Béla miniszteréről, Náray Imréről és dr. Knöpfler Vilmosról emlékezett meg, s felsorolta a lemondások és kinevezések által megüresedett képviselői helyeket, végül pedig számos kérvényt jelentett be. Ennyi volt az első ülés tárgya. A legközelebbi ülés hétfőn lesz, s ekkor a ház alelnököt, jegyzőket választ, aztán pedig tizenkét bizottságot. — A főrenkőházban Majláth György elnököt, kinek megnyitó szavai sejtetni engedik, hogy a főrendiház

reformjáról szóló javaslat talán ez ülészek alatt a törvényhozással él kerül.

A gödöllői udvari élet az esős idők alatt nagyon csöndes volt, de mióta szebb az időjárás, az igazi élénkség is beköszöntött. A király jelenleg a istriai hegyek közt vadász, s csak a jövő héten tér vissza. A királyné és kísérete (Luittold bajor herceg, a toskáni herceg, Larisch gróf) most minden nap vadászatokat tartanak, kopókál. Valeria főhercegnő rendszeren délután kikocsikázik az erdőre s nézi a fácskányokat és szarvasokat.

József főherceg körútja. A honvédség főparancsnoka szept. 25-én este érkezett Lugosra. A vasutnál ő fenségét a katonai és polgári hatóságok fogadták, s az ezreke menő tömeg lelkesedetten éljengett, mikor a főherceget megpillantotta. A főherceg Mihályi püspökköz szállt, ki őt a püspöki palota bejáratánál teljes ornátusban fogadta. A honvédségből Lugosra a 46-ik dandár volt összpontosítva. Innen József főhercegre Bekés-Gyulára ment, hová m. hó 27-én délelőtt érkezett, s ott Gőndöcs Benedek apához szállt.

A pályaudvarban a tisztikar főbb képviselői vártak; ott voltak továbbá Beliczey főispán, Jancsócs alispán, Gőndöcs Benedek apát, Novák törvényeszi elnök és Dobay polgármester, mindannyian díszmagyar öltözetben. Ő fensége néhány szót váltott a tisztelgőkkel, aztán gróf Wenckheim Károly díszes fogatjára ült és Gőndöcs Benedek apát vendégszerető házához hajtattott, s onnan a gyakorló tőrre ment, hol nagy elismerésért fejezte ki a csapatok ügyessége fölött. Gőndöcs Benedek apátnál huszonnyegy terítékű díszbél volt, cigány-zene mellett. Utána ő fensége Gőndöcs apát kalauzolás mellett meglátogatta a muzemot, a méhész-egylet telepet. Másnap délelőtt a főherceget meglátogatta a megyeházat és börtönöket is, s ott megszólitott egy értelmes arcu foglyot s kérdé tőle, ki készíttette a szép faragványokat. «En fenséges uram,» — mondá a fogoly, mire ő fensége teljes emberbaráti indulattal mondta: «Lássá barátom, mily ügyes ember maga. Képes lenne a legtisztességesebben megélni, anélkül, hogy család kövessen el. Akkor nem suttáná a törvé » megalázó büntetése.» Ezután a főispán, Gőndöcs Benedek apát és képviselő s tisztikar kíséretével a régi dícsőségre regelő gyulai vár romjait s a csinos grófi kastélyt s kertet tekintette meg. D. u. 1/2 órákor a kinn levő nagyszámu közönség lelkes éljenie között elutazott ő fensége.

A Petőfi-szobor leleplezési ünnepére Ráth Károly főpolgármester és Reményi Antal, mint a bizottság küldöttei, meghívták Tisza miniszterelnököt, Majláth György országgyűlés mint a főrendiház elnökét; legközelebb pedig József főhercegnél fognak tisztelegni. — A díszbédre szóló jegyek Reményi Antal titkárnál (Károly-körút 16. szám, 2-ik emelet) kaphatók. — A leleplezés alkalmára egy helybeli vállalkozó a bizottság jóváhagyásával, érmet veret, melynek egyik oldalának vésete a költészet geniuszát, a másik a szobrot tünteti föl. A szobor létrejöttének történetét illetőleg megemlítenő, hogy Reményi Ede a szobor alapjára 1860 november havában tartotta az első hangversenyt, még pedig Halason, hová Félégházáról ment. Reményi ezentul hangversenyei fele jövedelmét a költő szobrára tette félre s ily módon körülbelől 26,000 frtot gyűjtött.

A budavári Mátyás-templom körül lebontják a pénzügyminiszteri épület egy részét, úgy hogy a templom szabadon fog állni. A templom szentélye és hajója már annyira fölépült, hogy a belső díszítéseken dolgoznak. Ezt a részt 1884-ben már megnyithatják. A régi Mátyás korabeli kriptá helyére az eredeti építési modornak megfelelő alsó-templomot csinálnak, a hol III. Béla és Anna tetemeit külön fülkébe fogják helyezni. A régi kriptában talált többi 72 holttestemet a templom déli homlokzata mellett levő abba a sziklaüregebe fogják helyezni, melyben az ísásások alkalmával két, léncszal a falhoz erősített esontvázat találtak és a mely annak idejében valószínűleg börtön gyanánt szolgált. Az idén még befejezik a főszentély alatti kriptarészét.

Árpád sirja. A fővárosi hatóságnak állandó bizottsága van az ó-budai ásításokra. E bizottság egyik feladata, hogy a mennyire lehet, állapítsa meg a helyet, az írásbeli emlékek egybevetésével, a hol Árpádot eltemethették. A bizottság közelébb ülést tartott, s elnöke, Havas Sándor, értekezést olvasott föl arról, hogy hol gyanítja ő az Anonymus által leirt helyet, Fehéregyházat (Alba ecclesia),

mely Árpád hantvait takarta. Véleménye az, hogy Fehéregyház ott állhatott, a hol az ugynevezett kis-czelli katonai kórház van. Salamon Ferencz ellenmondott e föltevésnek. Anonymus adatai sokszor megbízhatatlanok. Ő azt hiszi, hogy Fehéregyház helyét inkább ama romoknál kell keresni, melyek alapját a téglavető mellett a nyáron megtalálták; de ezek a romok gothi stýle mutatnak, tehát a tatárjárás után épülhetett a templom. Különbben nem hiszi, hogy Árpád sirja föl, minthogy pogány volt, keresztényi templomot emeltek volna. Torma Károly, b. Kaas Ivor is beleszólt a vitába. Az ülés azt határozta, hogy Havas tanulmányát ki nyomtatja, s a tudományos egybevetéseket még folytatja, mielőtt az ásításokat megkezdené.

Az aradi vértanúk emléknapját, e hó 6-ikát, az idén is kegyeletesen megülették az ország több részén. Ugyanekkor az aradi emlékszobor ügyében fölhívás is jelent meg, mely főleg a haza ifjúságát szólítja föl, hogy ez emlékműre adakozásokat gyűjtson. Eddig 83,000 frt van gyűjtve, de a Huszár által készített szép szobor föllállításra 120,000 frtba kerül. Tehát még 37,000 frt hiányzik.

Izsó siremléke. A gömörmezei muzeumegylet kapta meg a mintákat, melyeket Izsó a Petőfi-szoborhoz készített. Viszonzásul az egyesület, melynek élén Szentágh Bertalan alispán áll, elhatározta, hogy a megye területén gyűjtésüket indít meg Izsó siremlékére. Erre összesen 4000 frt kellene, hogy a Kis György által elkészített emlék tervét el lehessen készíteni. De már gyűltek összegek, s valószínű, hogy a gömöri gyűjtések megadják az így kellő lendületet.

Szigeti Józsefet, a nemzeti színház érdemes tagját, e hó első napján délelőtt szélhűlés érte. Hirtelen eszméletét veszítette, de a gyorsan alkalmazott orvosi segély, övének gondos ápolása elhárította a komolyabb következményeket. A jeles művész már tul van minden vesztélyen, egyelőre azonban nem játszhatja nagyobb szerepeit. E baját is a «Rantzauk» főszerep idezte elő, melyben nagyon foligzatta magát. A részvét ép oly nagy volt a betegségről elterjedt hírek hallatára, mint most az öröm, hogy egészségét nincs ok félteni.

Házasság. Csopely László, a miniszterelnökség fordító osztályának hivatalnokja, s kivált az orosz irodalom ismertetésében jelesül működő írónk, közelebb tartá esküvőjét Szabó Laura kissasszonnyal. Szabó József egyetemi tanár unokahúgával. Násznapok voltak: Gyulai Pál és Csepeli Sándor.

Érdekes sakkelődás. Mr. Blackburne, a világ legjelesebb matorainak egyike, mult hó 28-án rendkívül érdekes előadást tartott a londoni központi sakklubban. Egyszerre nyolcz ellenfél ellen játszott, a nélkül, hogy a sakkablakra nézett volna, pusztán emlékezőtehetségében bízva. Blackburne rendkívül gyorsan játszott. A nyolcz közül hat játszmát megnyert.

A «Jogtudományi Közlöny» október 6-ik (40-iki) száma következő tartalommal jelent meg:

A vádrészlet a jogászgyűlésen. Helmchacher Nándor pestvidéki kir. törvényszéki bírótól. — Észrevételek az általános magánjogi törvénykönyv tervezetének az «örökési jogot» tárgyozó részéről. Dr. Weinmann Fülöp budapesti kir. közjegyzőtől. — A pénzüntetés jogi természet és a magyar büntetőtörv. (1878: V. törz. 53. §-a. Dr. Vlassics Gyula budapesti kir. ügyészétől. — Törvénykezési szemle: A végrehajtási törvény 231. §-ához. Schäfer Dezső dettai ügyvédől és Telezsky István országgyűlési képviselőtől. — Az 1881: LX. törz. engedte előterjesztésekről. Ostriach Mihály budapesti járásbírósi aljegyzőtől. — Különfélék. MELEKLEK: Curiai határozatok. — A jogászgyűlés állandó bizottságának jelentése. — Kivonat a Budapesti Közlönyből.

Előfizetési feltételeink.

Lapunk azon t. előfizetőit, kiknek előfizetése szeptember hó végével lejárt, fölkérjük az előfizetés mielőbbi megújítására, nehogy a lap küldésében fönnakadás álljon be.

Negyedévre:

A Vasárnapi Ujság — — — — — frt 2.—
A Vasárnapi Ujság a „Világkrónika”-val együtt — — — 2.50
A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok — — — 3.—
A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok a „Világkrónika”-val együtt — — — — — 3.50

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala (Budapest, egyetem-utca 4. sz. a.)

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a közelebbi napok alatt: TONY SÁMUEL, Hajdu-Szoboszlónak volt országgyűlési képviselője, a közigyűk és művelődési mozgalnak iránt mindig érdeklődő derék férfi, 63 éves korában, Vácron. — SOLY-

EREDETI
KELETI RÓZSATEJ
(Original orient. Rosenmilch)
RUSS KÁROLY gyógyszerésztől.
A bőrnek rügtön, nem pedig hosszabb használat után, gyöngéd, vakítóan fehér, fiatal, üde színvetést ad, mint ez semmi egyéb szer által el nem érhető; a májfertőket, seplőt, pörpöcsöket, bőrtájakat, ráncokat, vörösséget, napégetést s a bőr minden kivirágzását, valamint minden sárga vagy barna bőrszint azzal eltávolít, s egyformán alkalmas mindentestreszre. 1 frt.

TANNINGENE.
Legújabb, glommentes, jótállás mellett ártalmatlan, azonnal hatással bíró
hajfestő szer minden színű hajra, különösen pedig szürke és fehér hajra (szakáll és szemöldök is), melyek egyszeri használat mellett is ugyanazon hibátlan, fényes, tetszés szerinti szőke, barna vagy fekete fiatalos természetes színt vissza nyerik, melyely megőrzés előtt bírtak, és melyet sem szappannal mosdás, sem gőzfürdő el nem enyészít. Epen így kitűnően alkalmas a hajfestő szer vörös és kedvezőtlen színű haj festésére minden tetszés szerinti árnyalatban, a 2 forint 50 krajczár.

E különlegességek lelkiismeretesen vannak megvizsgálva, törvényesen védve, és azokat kezeség mellett határozottan ártalmatlan, valódi minőségben szállítja a készítő
RUSS KÁROLY utódja (Czerny Ant. J.)
BÉCS, I. WALLFISCHGASSE 3. 686
Kitüntető nyolca kiállításán. — Raktárak: Budapest: Török József gyógyszerész, király-utca 12.; Lovabácsi Széchy László és Tóth János (Buda) utak gyógyszerésztársaiban. Pozsony: Heim. Komárom: Kirchner. Székesfehérvár: Körösi. Szabadka: Jók. Debreczen: dr. Bócsknek. Miskolc: dr. Herz. Nyiregyháza: Lederer. Kassa: Wandraschek. Arad: Armin Elias. Nagybecskerek: Steiner. Temesvár: Tarcazy. Szeged: Barszay. Vág-Sellye: Zeller. Kolozsvár: Hintz. Brassó: Kugler. Gyulafehérvár: Fröhlich — valamint sok más jómérvű gyógyszerészárban és illatszerekkereskedésben. — Szűrgöcsben kérik azonban határozottan RUSS gyártmányait kérni; miután ezikkel ugyanazon név alatt lesznek a kereskedésbe hozva, melyek egészen hatástalannak. — Kimerítő terveket összes különlegességeimről kívántra ingyen és bérmentve küldök. — Kérem e hirdetést előforduló szükség esetén megőrizni, miután az csak ritkán jelenik meg.

Az étvágytalanság és a hiányos emésztési képesség, az aranyér: miat szintén a légzőszervek kóros állapota, a köhögés, mellfájás, a testi gyengeség, vérszegénység csodálatos gyógyulást lennek a Hoff János-féle maláta-készítmények felváltott használatával által és pedig a Hoff János-féle maláta-kivonat-egészségi sör (az ezen malátasörben rejő, laplóló és gyógyító tulajdonok által már több ezren, kikről már teljesen lemondtak, ismét felgyógyultak) a HOFF JÁNOS-féle maláta-kivonat-csokoládé és a mellicukorkák kék papírosban használatával által.

Ritka gyógyjelentés
1882. szept. 1-ről, a Hoff János-féle maláta-kivonat egé-sze-gi sör által (mely már számtalan sok oly egyé-nen segített, kiknél mindegy más szer sikertelen ma-radt) a maláta-kivonat-egészségi csokoládé, a kon-centrált maláta-kivonat, s a maláta-mellicukorkák által, két papírosban, oszák-ok és királyoktól 58-szor kitüntető jeles voltakérel, elért csodálatra-méltó gyógyulásról.

HOFF JÁNOS urnak, Budapest, szibárus-utca 7.
Tekintés ur! Az igazság érdekében az ön Hoff János-féle maláta-kivonat-egészségi söre s az ön maláta-csokoládéjának gyógyerejéről a következőket tudatom önnek: anyám, ki már évek óta elgyengü-lésben szenvedett, s egyszersmind gyomor és mell-beteg is volt 7½ hónap óta naponta háromszor haszná-lja az ön maláta-sörét, naponta reggel és este egy csésze maláta-csokoládét s ime anyám most oly egészséges, hogy, dacára annak, hogy 78 éves öreg as-zony, a háztartást ő maga kezeli. Szíveskedjék számomra 58 palack maláta-kivonat egé-sze-gi sörét, 5½ kilo 1-55 számú maláta egészségi csokoládét, 10 palack koncentrált maláta-kivonatot s 10 zacskó maláta-mellicukorkát megküldeni. — Tartsa meg azt az isten még soká a szenvedő emberiség javára. Örök hála!ra kötelezette Radolinsky S. földtisztvi-selő ez időszert. Egerben, 1882. szeptember 1.

Csiszári, királyi és fejedelmi magas nyilatkozatok a Hoff János-féle maláta-készítmények felől.
I. Vilmos német császár: „az ön pompás maláta-kivonata, s I. Ferencz József osztrák császár: „örömmel tüntetem önt ki”. A szász király: „a királyné anyjának igen jót tesz”. A dán király: „gyógyhatását tapasztaltam”. A meklenburg-schwerini nagyherceg: „elismeresemet”.

Kopaszság,
a haj őszülése és korpaképződés ellen a napoként érkező bizonyítványok és készítő ir-tolt tanúsága szerint egyedül jónak bizonyult szer.
TANNIN-OLAJ
Dr. Morastól.

Tisztelt gyógyszerész ur! Szíveskedjék számomra Dr. Moras Tannin-olajá-ból még egy nagy palackkal küldeni. E szer hatása oly kitűnő, hogy a hajam hullá-s teljesen megszűnt, s a sűrű után-növés immár látható is.
Wagner Vilmos.
Püsp. J. gyógyszerész urnak Prágában. Szerencsének érzem magamat ön-nel közölhetni, hogy Dr. Moras Tannin-olaja hajamnak két év óta tartó hullását teljesen megszüntette. Remélem, hogy e szer segítségével előbbi szép hajamat ismét visszanyerem.
Mári en b a d, 1879. aug. 18-án. Zarembs Mária.
Tekintetes Uram! Harmadéves embernek kopasz fejfel bírti nem valamit kellemes. Ha dr. Moras Tannin-olaját nem használtam volna, ma lőn agyastyan volnék. E szer néhány hét alatt csodát tett rajtam, mit mindazok, kik ismernek, bizonyítanak. Rendelgés kérem stb., stb.
B u k o w a, 1880. jan. 3-án. Dr. Ikol Jaroslav jószágkezelő.
Kapható 2 és 1 frtos palackokban.
Fő letét Magyarország számára Török J. gyógy-szertára Budapest, király-utca. Pozsonyban Pisztory Felix gyógyszerert., Temesváron Tarcazy József gyógy-szert., Zágrábon Mittelbach Zsigm. gyógyszerert.

Figyelmeztetésül!!
Távol-, rövid- és gyenge-látóknak kizárólag általam készített és egyáltalán elismert szem-üvegek semmiféle s bármi módon magát bemutató utazó által el nem árussítottak, hamisítatlanul ezek kizárólag látszerészeti intézetemben, Budapest, vacsi utca 19. sz. kaphatók. **SOLOMONSON N. H. látásterész.**

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvtárban kapható:
VILÁGTÖRTÉNELEM.
Irtá Duruy Victor. Átdolgozta és Magyarország történetével bővítette Dr. Ballagi Aladár. Ára füzve 3 frt.

A FRANKLIN-TÁRSULAT kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvtárban kapható:
A BÜNTETTEK, VÉTSÉGEK ES KIHÁGASOK.
A MAGYAR BÜNTETŐTÖRVÉNYKÖNYVEK (1878: V. ÉS 1878: XL. TÖRVÉNYCZIKKEI) SZERINT.
ISKOLAI HASZNÁLATRA.
ÖSSZEÁLLÍTA
Dr. WERNER REZSÓ.
Ara füzve 1 forint 80 krajczár o. é.

A szép
bausz
az ifjú legfőbb díze. A bauszta-lan nem talál a lényeknél szerelmre. Bausz nélkül nin-csen csók. A kinek még nincs bausza, az csak azonnal rendel-jen egy szelencze
Musfacher baizsamot!
Paul Bosse, Frankfurt/Main, Schillerstrasse 12. Bámulni fogja az eredményt. Doboz az egész austria birodalomba. Bérmentes megküldés mellet 1 Fl. 80 Kr. a pénz beküldése vagy utánvétele mellet. A meg küldés vám mentes.

ILLEMTAN, A TÁRSADALMI ILLEMSZABÁLYOK KÉZIKÖNYVE.
Mme. D'Alq és Ehardt Ferencz munkái után írta
K.-BENICZKY IRMA. Ára füzve 40 kr

HAZAI TERMÉNY!
CSÉPLÉSI IDÉNYRE
ajánlunk kitűnő minőségű
TÖMÖR (DARABOS) SZENET
három minőségben mozdonyok (Locomobile) fűtésére.
GYÁRSZENET, gyári célokra, minden hazai vasút-állomásra szállítva igen jutányos, mérsékelt árak mellett.
Északmagyarországi egyesített köszénbánya- és iparvállalat-részvény-társulat
Budapest, V. Erzsébet-tér 10. sz.
(Utánpótlás nem díjaztatik.)

TRIESZTI KIÁLLÍTÁS SORSJÁTEKA.
1. főnyeremény készpénzben frt 50.000
2. főnyeremény készpénzben frt 20.000
3. főnyeremény készpénzben frt 10.000
Továbbá 1 10.000 frtos — 4 a 5000 frtos — 5 a 3000 frtos — 15 a 1000 frtos — 30 a 500 frtos — 50 a 300 frtos — 50 a 200 frtos — 100 a 100 frtos — 200 a 50 frtos — 542 a 25 frtos, összesen
1000 nyeremény 213.550 forinttal
s ezeken kívül még számos más mellék-nyeremény a kiállítók által ajándékozott kiállítási tárgyakból.
Egy sorsjegy ára **50** krajczár.
Megrendelések 15 kr. póstaköltséggel mellékelve, következő helyre intézendők:
Triestzi kiállítás sorsjáték-osztálya
Piazza Grande Nr 2, Triest.

VÁSZON ÉS FEHÉRNEMŰ-RAKTÁR „A MENYASSZONYHOZ”:
MÖSSMER JÓZSEF
Budapest, Koronaherceg-(úri)utca s szibárus-utca sarkán, báró Orczy-féle ház 12. sz. a főpótlának átellenében. 697
Ajánlja legnagyobb választékban újonnan berendezett raktárát mindennemű és minőségű rumburgi, hollandi, irlandi, erész, szilvázai és 155, 175, 200 centiméter széles ágylepedő-vásznait. Asztalterítkeket 24, 18, 12 és 6 személyre, damaszt, jaquard és csinvatban. Ágygradt, kávékendők, erépe és java-takarók, törülközők, asztal-kendők és terítők, len és battiszt zsebkendőit, flaneltakarók, zsinor-, piqué- és szines ruha barchet, wattmoll, chiffon, madapolam, shirting és oxford, himzett len és battiszt-csík és betétek, ágyszegélyek (Gimpen), függönyök, asszonyi-, úri- és gyermek kész fehérműit len, chiffon, barchet és flanelbea. Nadragok, mellénykék, fehér és szines alsó szoknyák, Lypedük, párnák, himzett-, szegélyezett és sima ágyszegélyek, harisnyák, gallérok és kézelők, duxi és erépe mellények és nadragok. Müncheni elő-nyomatott tárgyak keresztmínzésre, s még mindenféle más czikkeket.
KÜLÖNLEGESSÉG: magyar honi gyártmány nehéz damaszt, asztalneműek és törülközőkben. Menyasszonyi kelencgek, 300 frttól feljebb 4000 frtig. Megrendelések leggodosabban s legjobban póstai utánvét mellett eszközöltenek. Árjegyzékek s minták kívántra ingyen. A lenneműek valódiságáért kereskedik a czég.

Külföldi előfizetők: VASÁRNAPI UJSÁG és / egész évre 12 frt / POLITIKAI UDONSÁGOK együtt: / félévre --- 6 *
Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: / egész évre 8 frt / félévre --- 4 *
Csupán a POLITIKAI UDONSÁGOK: / egész évre 6 frt / félévre --- 3 *
Külföldi előfizetőkhez a postai-az, meghatározott vitáldij is csatolandó

42-ik szám 1882. BUDAPEST, OKTÓBER 15. XXIX. évfolyam

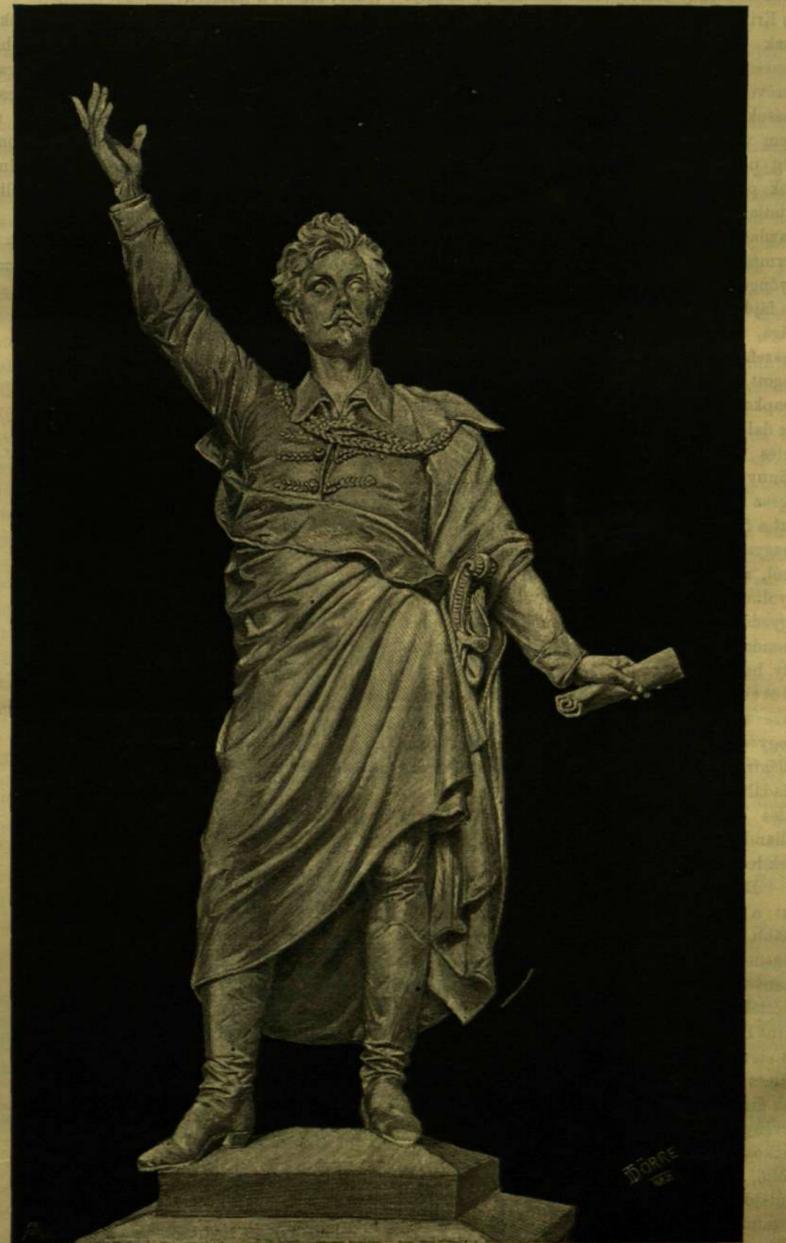
A PETŐFI-SZOBOR LELEPLEZÉSÉRE.

Itt áll már, örök időkre szóló dicsőségének századokra szóló ércszobrára, kellős közepén Magyarország fővárosának, melynek kebelében harsogta el: „Talpra magyar!”-ját; a királyi eskü tere mellett áll, emlékeztetve az ő esküjére:

A magyarok istenére esküszünk, Esküszünk, hogy rabok többé nem leszünk.
A két eskü összefér, de csak ha mind a kettőt megtartják; s Petőfi szellemének nem lesz kifogása ellene, ki jobban szerette a hazát, mint gyűlölte a királyokat — ámbár gyűlölni is végtelenül tudott s szerelmé égető hevénnek csak gyűlölete romboló vihára volt testvére, párja.

A magyar népjellem egyik megtestesülése Petőfi Sándor. Kelet népe, ez a szenvedélyes, mindenben túlságos, félelmet nem ismerő, lehetetleneket merő, lelkesedésében lobogó láng, kétségbeesésében bömbölő zivatar, most gyöngéden suttagó szellő, majd tölgyeket tördelő szelvény, most dacos, majd szilaj jó kedvében egeket hasogató: ime a Petőfi lelke. Költészete szinte olyan. Soha még az érzés és a szenvedély oly közvetlen igazsággal nem szólott dalnok ajakairól, mint a Petőfifőről. S hatásának titka, hogy dalaiban mindenki saját érzelmeinek a kifejezésére ismert.

Költészetünk Petőfi előtt csak kísérletkép s félve közelített a népieshez, vagyis az érzelmek közvetlen s mesterkéletlen és keresetlen kifejezéséhez. Résztint az ó-klasszikai, részint a modern nyugoti költészet hangjait s egyezményes formáit fogadta el a magáénak s még oly szellemek is, mint Berzsenyi és Kölcsey, Kisfaludy Károly és Vörösmarty, csak kivételesen engedtek szabad folyást magyaros ésjárásuk s érzelmeik népies kifejezésekben való nyilvánulásának. Petőfi egyszerre s határozottan szakított a hagyományokkal, melyek idegen ösvényeket szabtak a szellemek elé. Egyenesen a népszellem amaz ősi eredeti forrásához fordult, mely bérczek tövében, erdők rengetegében ervede, körül-köre omolva, zuhog s csergedez, virágos völgyeken át, a pusztá sivatagába, hogy ott, elveszve a homokban, begyöpösödvé helyenként, új erővel és üdén üsse föl fejét ismét, s mint a magyar vizek protyppja, a Tisza, a hazában ervede, itt enyészzen is el.
Bármennyire egyéni tulajdon is a költői tehetség, tény, hogy minden költészetnek for-

PETŐFI SZOBRA. — HUSZÁR ADOLFTÓL.